

CULTURA CREȘTINĂ

REVISTĂ LUNARĂ.

Anul X. Ianuarie—Februarie 1921. Nr. 1—2.

SUMARUL:

ACTUALITĂȚI: Dr. Victor Macaveiu: Spre o nouă ediție a Scripturii românești.

PAGINI DE FILOSOFIE: Dr. Augustin Tatar: Temeiul moralei creștine. (I.)

PROBLEMA ÎNVĂȚĂMÂNTULUI RELIGIOS:

Dr. Alexandru Czipl: Ce este de făcut?

Ioșif Frollo: Religia și filozofia în învățământul secundar. (I.)

INSEMĂNĂRI: Franța și Vaticanul (Dr. Ioan Bălan). Școală și biserică (x) Campania împotriva Concordatului (m.)

CRONICĂ: Cătră cetitori! (Reda ția) O sută de ani dela moartea lui Petru Maior (v.). Episcopul Lugojului (ib.). Nunțiu pentru Austria (ib.). Situația din Irlanda (ib.). Liga catolică universală (ib.). Institutul catolic din Paris (ib.). Darul sf. Părinte (ib.). „Scurtarea liturghiei“ (x). Diecezele unite și latino-catolice (v.). Din viața și activitatea bisericilor noastre (m.). Zile sfinte (x.)

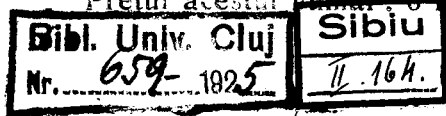
DIN TRAIȘTA CU POVEȘTE: Vasele de aur și argint (ib.). Mucegaiul (ib.).

CĂRȚI, REVISTE, ZIARE: Revistele din Ardeal: „Transilvania“ (x.). „Convorbiri științifice“, „Cele trei Crișuri“, „Lumina femeii“, „Sionul românesc“ (m.). Biblioteca populară a Asociațiunii nr. 92-95 (m.). „Măria Sa Vinarsul“ de Dr. Z. Pop (m.).

Bla j.

Tipografia Seminarului teologic gr.-cat. 95-21.

Pretul acestui număr: 6 lei.

Cultura Creștină

apare lunar.

ABONAMENTUL :

Pe an 40 lei.
Pe șase luni 20 lei.

Redacția și Administrația
Blaj (Transilvania).

Comitetul de editură și redacție.

Dr. Ioan Bălan, Dr. George Bob, Ioan Boroș, Dr. Nicolae Brînzeu, Dr. Alexandru Ciplea, Dr. Ioan Coltor, Dr. Elie Dăianu, Dr. Ioan Ferent, Dr. Anton Gabor, Dr. Ioan Georgescu, Dr. Victor Macaveiu, Dr. Tit Malaiu, Dr. Dumitru Manu, Dr. Isidor Marcu, Dr. Ioan Marienescu (Magyar), Dr. Gheorghe Miculaș, Dr. Alexandru Nicolescu, Dr. Zenovie Pâclișanu, Dr. Grigorie Pop, Septimiu Popa, Dr. Iacob Radu, Ștefan Roșianu, Dr. Ioan Sâmpăleanu, Dr. Augustin Tatar.

CULTURA CREȘTINĂ

revistă lunară

Redacția și Admini-
strația:
Blaj (Transilvania).

Abonamentul:
Pe an 40 lei.
Pe șase luni. 20 lei.

Redactor responsabil:
Dr. Victor Macaveiu
BLAJ.

Actualități.

Spre o nouă ediție a Scripturii românești.

Se împlinesc 125 de ani, de când a ieșit de sub tipar la 1795 traducerea românească a sf. Scripturi, tipărită aci la Blaj, „cu blagoslovenia Măriei Sale Préluminatului și Présfințitului Domnului Domn Ioan Bobb vlădicului Făgărașului“.

Scrie preacucernicul ieromonah, în Preacuvântarea acestei Biblii:

„Scriptura sfântă... de pe limba elinească din izvodul celor șeptezeci de dascăli românește tălmăcită, la anul 1688 în București s'au fost tipărit, dară cu foarte întunecată și încurcată așezare și întocmire a graiului românesc și mult osebit de vorba cea de acum obișnuită și mai ales de graiul și de stilul cel din cărțile bisericești, care în toate bisericile românești se citesc și pentru aceea pretutindenea tuturor și de toți este cunoscut, și înțeles, cât aceea tălmăcire aceii biblii mai pre multe locuri neplăcută urechilor auzitorilor este și foarte cu anevoie de înțeles, ba pre alte locuri tocma fără de înțeles este, care lucru cu mare pagubă sufletească era neamului și bisericii românilor.

„Aceasta pricină au fost îndemnat și pre Préluminatul și présfințitul Domn Petru Pavel Aaron Arhiereul Făgărașului și Vlădică a tot Ardealul și a părților țării ungurești, cât toată S. Scriptură pre limba românească însuși o a tălmăcit, ei încă mai lipsindu-i mâna și îndreptarea cea mai de pe urmă, Tatăl ceresc bine au voit a-l chiema la vecinica odihnă, și așa aceea tălmăcire numai pre niște hârtii scrisă, nesăvârșită și ne dată la lumină au rămas, dintre care hârtii după aceea pentru multe mutări din loc în loc unele s'au pierdut...

„...Deci având indeletnicire m'am îndemnat să mă apuc de atâta lucru și să îndreptez graiul bibliei ceii mai din ainte românește tipărită: iară mai vărtos întru adevăr pociu să zic că mai ales Testamentul cel vechiu mai mult de nou de pe cel elinesc a celor șeptezeci de dascăli l'am talmăcit...

„...Care lucru al meu Măria Sa Préluminatul și Présfințitul Domn Ioan Bobb Vlădica a toată țara Ardealului și al părților țerii ungurești, și al Făgărașului Episcop, iară al meu preabun părinte nu numai l-au ajutat și l-au ocrotit, ci bine au voit și la sine a-l lua... cu multă a sa luare de samă, și osteneală, și singur bine socotindu-o, și cu bărbați învățați cu deamăruntul, și cum se zice, din fir în păr cercându-o, și cernându-o, și cu cea Elinească a celor șeptezeci de Dascăli și cu cea veche românească alăturându-o, unde a trebuit, o au îndreptat... Încă pentru mai bun înțeles o au luminat pe unele locuri și cu note și însemnări de desupt puse și pe de laturi cu paralele... precum și la începutul fiește căruia cap cu tâlc... și la fiește ce carte cu cuvânt înainte... și la începutul bibliei mai înainte cu frumoase prolegomera o au înzestrat, și o au îmbogățit... Întru acest chip isprăvită în tipografia seminarului diecezan al Episcopiei Sale pentru folosul Bisericii a tot neamul românesc a se tipări au poruncit“.

O operă teologică și literară, în aceeaș vreme, întrunind toate calitățile unei Scripturi menite pentru „biserica a tot neamul românesc“ — aceasta a fost Biblia lui Clain!

Până astăzi încă, ea a rămas temelul tuturor edițiilor românești ale sfintei Scripturi.

Retipărită la *Sanct Petersburg*, la 1819, cu binecuvântarea sfântului Sinod rusesc, „cu cheltuiala rossienestii societăți a Bibliei“, cu mici schimbări: cetiri variante adause din textul Bibliei slave (ediția din 1751) — retipărită la *Buzău* între anii 1854-56 „prin binecuvântarea, râvna și toată cheltuiala iubitorului de Dumnezeu“ Filoteiu, episcopul Buzeului — ambele rețipăriri dovedesc și mărturisesc, cât de larg a fost cercul de apreciere a trudei smeritului întru ieromonahi, Samuil Clain, nu numai în biserica unită din Ardeal, ci și în cercurile bisericii neumite ale Munteniei și Moldovei de odinioară. — Chiar Filoteiu al Buzăului, în „precuvântarea cătră dreptcredincioșii cetitori“, ce a scris-o pentru Biblia sa, ne spune că: „dintre bibliile tipărite în limba noastră, mai bine talmăcită și mai luminată la înțeles este cea din Blaj; pe aceasta și noi

am ales-o de a o retipări, însă mai îndreptată și mai curățită de ziceri învechite acum și obișnuite numai la frații noștri Ardeleni“ — îndreptări cari, adaugem noi, s'au făcut în litere ce au o alta pronunțare în Ardeal, ori „îndreptări“ de cuvinte, ici-colo chiar de frază, cari toate au însă darul *nu de a llimpezi, ci de a întuneca textul.*

Câteva exemple confirmă aceasta aserțiune a noastră! Așa d. p. în „Tatăl nostru“ „pânea noastră cea de toate zilele“ este, în Biblia dela Buzău „pânea noastră cea spre ființă¹⁾); „eu sum vița, voi mlădițele“ a textului Blăjan e schimbat în: „eu sum buciumul, voi mlădițele!“ — Găsim pe alocurea: după în loc de după, etc. La Gal. 2. 1 găsim grotesca „îndreptare“: paisprezece (în cel mai sadea jargon din — Oborul Bucureștilor!). Greșită este „îndreptarea“ ce o face Biblia de Buzău la începutul evangheliei după sf. Luca: „De vreme mulți s'au apucat a alcătui povestiri“ — adecă basme biblice! — Dl. Cornilescu, cel mai nou traducător român al Noului Testament (București 1920), are, foarte precis și corect: Fiindcă mulți s'au apucat să alcătuiască o istorisire amănunțită despre... etc., va să zică nu povestiri = basme!

Biblia lui Șaguna, tipărită *la Sibiu*, între anii 1856—58, adecă aproape în aceeași vreme cu cea dela Buzău, nu face altceva decât copiază, și mai mult decât cea de Buzău, Biblia lui Clain, „cu puține și neînsemnate schimbări“²⁾ cari s'au făcut parecă într'adins, ca să nu se reproducă textul întocmai așa precum a ieșit în ediția dela Blaj și cari schim-

¹⁾ Textul grecesc *Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον*, dela Mat. 6. 11, este tradus și în Vulgata: panem nostrum supersubstantialem, dar acelaș text, la Luca 11. 3, este tradus tot de sf. Ieronim: panem nostrum quotidianum. — Observă însă sf. Ieronim că a redat la Mat. 6, 11 pe *ἐπιούσιον* cu supersubstantialem: at nec quidquam se repugnate usu servatum esse quotidianum, cui vocabulo antiquae versionis adsueverit populus. — Etimologic se deduce nu dela *ἐπι* și *οὔσια*, în care caz ar trebui să avem *ἐποιόσιος* nu *ἐπιούσιος*, ci dela *ἐπειμι* = urmez, part. *ἐπ-ίων*, *ἐπ-ιοῦσα*, — *ίων*. — *ἡ ἐπιούσα* (sc. *ἡμέρα*) este deci: ziua următoare; *ὁ ἐπιούσιος* — *ὄν* este așadar acela sau aceea ce aparține zilei următoare. Deci corect: pânea de carea avem trebuință *pe ziua de mâne* dă-ne-o nouă *astăzi!* — Cfr. Wilke-Loch, *Lexicon graeco-latinum in Libros Novi Testamenti*, Regensburg (Ratisbonnae) 1858, ad vozem *ἐπιούσιος*.

²⁾ Dr. Ioan Bălan, *Limba cărților bisericesti*, (Blaj, 1914), p. 194.

bări, de cele mai adeseori, sunt rele, adecă în defavorul înțelesului și în defavorul fidelității textului.¹⁾

Bate la ochi, în tot cazul, că în precuvântarea acestei Biblii, extinsă pe 21 pagini în folio, se înșiră toate edițiile românești anterioare ale Bibliei românești, se reproduc prefețele Testamentului Nou dela Belgrad și ale Bibliei dela București etc. — dar nu se face pomenire *nici măcar cu un singur cuvânt* despre Biblia lui Clain! Explicarea acestei treceri cu tăcerea a Bibliei lui Clain nu poate fi găsită decât într'o anumită pornire sufletească foarte puțin potrivită mai ales atunci, când e vorba despre o operă literară și culturală românească! Se pare, că autorul Precuvântării, din Biblia tipărită „sub priveghierea și cu binecuvântarea Exceleenței Sale ... Andreiu Baron de Șaguna“, nu vrea să pară că ia cunoștință de existența unei ediții românești, cea mai bună până astăzi, tocmai fiindcă aceasta edițiune a fost făcută de un ieromonah unit și s'a tipărit la Blaj. — În reproducerea textului însă, editorul dela Sibiiu este mai puțin scrupulos, sub respectul confesionalismului, căci, cum am spus, textul produs de ediția dela Sibiiu este textul ediției Clainiane.

Cercetând mai departe, ajungem la cea mai nouă ediție oficială românească a sfintei Scripturi, la „Biblia, adecă dumnezeiasca Scriptură a Legii Vechi și a celei Nouă“, tipărită *la București 1914, în ediția sfântului Sinod.*

Este textul Bibliei lui Clain — cu schimbările făcute de editorii dela Petersburg, dela Buzău și dela Sibiiu — aceea ce s'a retipărit și în aceasta ediție a sfântului Sinod. Că ce prețesc schimbările ce le găsim, față cu ediția Clainiană, în ediția sf. Sinod, ne-o spun câteva exemple. Așa găsim și aci: „Eu sum buciumul viței, voi vițele (Ioan 15, 5) „pânea noastră cea spre ființă“ (Mat. 6, 11) „ne izbăvește de cel viclean“ (*πονηρός* = răutăcios, pizmătăreț!) în loc de: „cel rău“, dela Clain. Cu cât e mai limpede textul lui Clain, d. p. la Faptele Apost. 4, 12:

Clain

Și întru nime altul nu iaste mântuire, pentrucă nici un nume altul supt ceriu nu iaste dat oamenilor, întru care trebuie să ne mântuim noi

ed. sf. Sinod și Buzău:

Și nu este întru alt întru nimic mântuire, pentrucă nici un nume este altul supt cer dat întru oameni, întru care trebuie să ne mântuim noi.

¹⁾ Dr. Ioan Bălan, op. c., p. 198—210 și Isidor de Onciul, Manual de Introducere în sfintele cărți ale T. V., Cernăuți 1889, p. 335—6.

Găsim și în ediția sf. Sinod la Fac. 1, 20: „vietăți cu suflute vii“ — ceea ce nu sună chiar bine, ca și la Fac. 32, 6: „așa veți zice (Clain: grăi!) Domnului meu Isav: așa zice sluga ta Iacov“. — De tot confuz este redat textul Mat. 6, 32: „că acestea toate neamurile le caută“, pe când la Clain: „că aceste toate păgânii le caută“. Și în ediția sf. Sinod, Mântuitorul la judecata din urmă va despărți „oile de iezi“, iar nu „de capre“, cum spune Clain. E adevărat că grecescul *ἐπίτρον* poate însemna ied și poate însemna capră. Se potrivește traducerea ied la Luca 15, 29, în parabola Fiului rătăcit: iedul în contrast cu vițelul cel gras, se mai potrivește însă să spună „capre“, la judecata din urmă, în contrast cu „oile“ cele de a dreapta! — Rău de tot este: „mielul pascal — vorbă absolut necunoscută poporului —, înlocuirea vorbei „jidov“ cu „Evreu“, schimbarea cuvântului „voie“ cu „volnicie“ la Eccl. 5, 18 etc.

Făcând abstracție dela acestea și alte câteva atari greșeli, trebuie să recunoaștem fără părtinire, că edițiunea publicată de sf. Sinod — așa cum este — a fost o operă bine venită. Prima ediție oficială românească cu litere străbune, tipărită foarte frumos, pe hârtie bună, și pusă în vânzare, la timpul său (în 1914), cu prețuri foarte moderate (ediția pe hârtie bună abia costă 4 lei!)

Găsim chiar câteva îndreptări norocoase, față cu textul lui Clain și găsim o interpuncție mai desăvârșită decât în ediția dela Blaj.¹⁾

Lipsește acestei edițiuni orice prefață, carea ar lămuri pe fiecare cetitor asupra textului românesc, ce a servit de temelie acestei edițiuni. Dar o cât de simplă alăturare a acestui text cu textul Clainian ne arată numai decât, aceea ce am constatat mai sus, că textul Bibliei tipărite de sf. Sinod la 1914 este — cu foarte mici și puțin însemnate schimbări — acel fixat de traducătorul dela Blaj, în anul 1795!

Despre alte ediții românești tipărite nu mai vorbim. Traducerile tipărite de către Societatea biblică britanică — deși făcute unele de către oameni cu oarecare nume, ca d. p. repositul Dr. Nitzulescu profesor la facultatea de teologie din București, care a tradus Testamentul Nou — sunt sub toată critica, atât din punctul de vedere al fidelității, cât și al limbii românești din ele.

¹⁾ Vezi Dr. I. Bălan, O nouă Biblie românească, în „Cultura Creștină“ a. V, Nr. 11.

Totuș nu pot trece neamintită aci o lucrare mai nouă, și carea este o operă literară, a dlui D. Cornilescu, care ne-a dat la București 1920, în editura Societății Evanghelice Române, Noul Testament într'o traducere foarte originală, — mă gândesc la traducerile latinești ale humaniștilor! — carea însă totuș nu este și nu va putea deveni Biblia celor mulți, biblia poporului românesc, de carea avem nevoie astăzi. Lipsește traducerea dlui Cornilescu și coloritul acela arhaic, vechiu, al cuvântului lui Dumnezeu, lipsește aceea ce la statuile de bronz numim *patina* vechimii, carea dă preț și valoare statuei.

În amănunte poate că vom reveni de altădată asupra traducerii dlui D. Cornilescu, care pe coperta cărții sale ne anunță apariția în curând a întregii Biblii, traduse de D.Sa!

În afară de edițiunile tipărite, am mai putea aminti truda câtorva, din cei cari nu au apucat încă să-și vadă rodul ostenelelor de mulți ani încununat de rezultat; chiar aci la Blaj se păstrează, afară de manuscrisul lui P. P. Aaron, a lui Teodor Pop, un manuscris al Bibliei pregătit de învățatul filolog și orientalist Cipariu, apoi manuscrisul aproape complet, înzestrat cu bogate — prea bogate chiar — adnotații din sf. Părinți, al repositului canonic Szmigelsky, manuscrite a căror soarte — o prevedem — va fi, că vor rămânea pline de praf pentru totdeauna, în rafturile bibliotecii arhidiecezane! Mecenați, cari de dragul științei, să jertfească câteva zeci de mii (azi, e drept, ar fi necesare chiar câteva sute de mii!) avem așa pe puțini între mulții milionari, ce i-a dobândit neamul românesc pe urma războiului!

Dar — ca să încheiem acest articol — ceea ce rămâne fixat din cercetarea edițiilor tipărite deja, ca și din examinarea manuscriselor ce ne-au stat noue la îndemână, este că și la o nouă edițiune, carea trebuie să vină cât mai curând, a sfintei Scripturi, nu ne vom putea abate dela textul, care a intrat în conștiința, în urechile, în sufletul bisericii și a poporului românesc de pretutindeni.

Și acest text este nu cel al T. N. dela Bălgrad, nici cel al Bibliei lui Șerban Cantacuzino, cu atât mai puțin al altora, ci este al „smeritului între ieromonahi“ Samuil Clain dela Blaj. — Aceasta constatare cred că este mai pre sus de orice discuției!

Dr, Victor Macaveiu.

Pagini de filozofie.

Temeiul moralei creștine.

(I.)

Privire generală.

În vremea de azi un țipet de durere străbate în lung și lat lumea întreagă. E cu neputință — spun cu toții — să mai cârmuiești popoarele, să le îndrumi spre alvia dezvoltării lor naturale, să mențini unitatea și autoritatea, stâlpii edificiului grandios, ce se chiamă: societate. S'au deslănțuit cu furoare infernală patimile josnice ale naturii omenești corupte și parecă asिști la înfăptuirea crudului adevăr pronunțat de o minte cuprinsă și deplin stăpânită de pesimismul păgân: homo homini lupus.

Și — durere — îngrijorarea celor ce poartă la inimă în chip nefățărît înaintarea și îndestulirea neamului omenesc, de data aceasta, este deplin întemeiată.

Vaza măiestrului înaintea elevilor a scăzut, respectul de lege și autoritate s'a sdruncinat, libertatea dusă la extrem ne-a făcut îndărătnică tinerimea, și disciplina chiar și la instituțiunile, în cari domniă ordinea și regularitatea, numai cu greu se mai poate susține. Chiar imperscriptibilele prerogative ale omului: vieța și dreptul la rodul osteneții sale, dreptul proprietății, sunt din zi în zi frase în discuție și expuse la atacurile cele mai înverșunate.

Antagonismul a ajuns la culme, nu numai între diferitele clase ale societății, ci el predomină în mod tiranic și raporturile felurite între indivizi și, „horribile dictu”, însuș individul s'a împărechiat cu sine însuș, pierzându-și busola îndestulării, stând lipsit de orice punct stabil de orientare în aranjarea acțiunilor sale omenești.

Se pare, că asistăm la agonia extrem de agitată a bieteii omenimi, care cu sfortări de gigant a reușit să prindă multe din secretele naturii jaluze, a căror menire ar fi fost să facă vieța mai ușoară și mai plăcută, decum era pentru înaintașii noștri.

Se pare, că bietul om, coroana creațiunii, a căzut între tâlhari și, despoiat de bunătățile sale, înzădar așteaptă și tot așteaptă sosirea Samarineanului milostiv, care să-i aducă vinu întăritor și oleul de rane vindecător.

Tristă și sguuitoare privesc ți prezintă, în adevăr, soarta omenimii în starea de azi. Căci milă și compătimire te cuprinde, văzând svârcolirea neputincioasă a uriașului căzut în abisul neîndestulării, revoltei și a împăcherii cu sine însuș. Și oare la un astfel de tragic sfârșit să fie osândită omenimea? Și oare în mâna Parcelor atât de nemiloase să fie depus destinul ei?

Și cu mult mai dureros, decât starea omenimii schițată în culori, mai palide decum e însăș realitatea, este faptul, ce suntem constrinși a constata, că ar fi ridicol dacă starea aceasta ar fi altcum, dacă considerăm, serios și imparțial, cauzele cari în mod necesar au produs aceasta stare.

Și aieva! Dacă gânditorii, filozofii, istoricii, învățătorii publici și toți aceia, cari au avut și au de prezent în mâna lor nobilul și, în acelaș timp, nespus de greu oficiu de a fi cu graiul viu și cu scrisul, îndrumătorii omenimii, dacă ei ar fi, fost și ar fi și de prezent conștii de imensa putere ce o dețin, de sigur nu am fi ajuns acolo, unde de fapt ne aflăm.

Dacă de pe catedrele universităților, de pe băncile școlii laice, de pe podiul teatrelor sumptuoase, din gura artiștilor de modă, din slova mărunță a spornicului tipar nu s'ar fi proclamat unisono: cultura zisă modernă și nu s'ar fi luat în batjocură numele sfânt al lui Dumnezeu, nu s'ar fi enunțat — după Kant și Fichte — pe toate gamele, că omul însuș e legislator și ieși, că nu este alt isvor de drept și altă autoritate decât voința noastră, că Biserica prin preoții săi a ținut omenimea intenționat în întunec și neștiință, ca să o poată exploata, că arta e liberă și independentă de bunul gust și de moralitate, că amorul e liber și căsătoria o formă învechită, că proprietatea și avutul e un furt, atunci — zic — nu am fi nevoiți să asistăm la spectacolul ce se desfășoară înaintea ochilor noștri.

Pseudo-filozofii, cari au adulterat firea omenească, voin să o divinizeze, scriitorii beletrști, cari au cântat în imnuri fascinante pasiunile josnice ale omului, vieța noastră publică și politica mare, au fost și sunt făuritorii stărilor de azi!

Din momentul în care dreptul s'a separat de religione și de morală și a devenit chestiune de forță, de putere brută, s'a încetățenit credința, că: până unde se întinde puterea, ajunge și dreptul. Cine posedă tunuri de calibru mai mare, e natural să dispună și de drept mai mult. Vieța pe pământ se asemănă

cu vieața din mare: peștii cei mari înghit pe cei mici. Astăzi un singur lucru impune, un singur lucru se admiră: grandiositatea și violența.

Oameni politici, deputați, capii partidelor proclamă cu glas tare, că nu va fi pace, îndestulare pe pământ, până nu se vor realiza exigențele indispensabile ale timpului modern: libertate de gândire, libertate de presă, libertate de conștiință, se înțelege conform culturii moderne: independente de Dumnezeu, de morală și de orice religie, afară de aceea a umanismului deificat.

Ar pronunța o judecată greșită celce ar atribui numai cauzelor externe, de ordin material, starea precară a societății de azi. Nu mizeria materială a celor mulți, ci spiritul epocii trecute, ideile zise moderne, au încărcat aerul cu materii explozibile, cari, după multă fermentare, în zilele noastre au izbucnit cu putere elementară.

Asemenea ar da dovadă de ușurătate de spirit, cine ar afirma, că masele mari, ignorante, cum sunt, a preocupărilor gânditorilor, ar fi imune de influința lor dezastruoasă. Nu. Ideile timpului, asemenea rouei din diminețile de vară, se strecoară în mod imperceptibil în modul de gândire și simțire, și aceste își ajung neîndoelnic efectul lor, asemenea picurului de apă ce constant și uniform cade asupra materialului solid, până ce îl descompune.

Dacă asistăm la încercarea de descompunere a societății omenеști, trebuie să se știe, că la aceasta operă infernală au contribuit, fără excepțiune, toți aceia, cari au aruncat în lume o idee răsvrătitoare, un gând cutezător de subversiune, o vorbă ațîțitoare, în contra a tot ce eră sacru și inviolabil.

Ceice au răspândit pe pământ ideile anticreștine, panteistice, atee și materialiste, aceia au fost oamenii vrășmași, cari au aruncat neghină în sămânța curată sădită de blândul și înțeleptul Nazarinean, de Hristos Dumnezeu-Omul. Strauss, punându-și întrebarea: suntem noi creștini? a cutezat să răspundă, în numele omenimei civilizate, că: nu. Iar Gizycki, în filozofia sa morală, a enunțat într'un ton ce nu suferă replică, că numai popoare sălbatece sau de jumătate culte mai cred în amestecul lui Dumnezeu în afacerile lumii, în providență. Iar Iodl, în istoria Eticei, apriat declară, că umanitatea singură și exclusiv e Dumnezeuul său.

È clar, că ar fi o încercare zădarnică, să voești a sana relele ce bântue azi întreagă omenimea, cu dispozițiuni de ordin extern, cu precauțiuni de ordin polițienesc, cu sporirea puterii armate, lăsând cu totul la o parte nizuința de-a contrabalansa, prin lățirea învățăturilor genuine ale creștinismului și prin aplicarea lor, atât în viața privată, cât și în toate manifestațiunile vieții publice, disordinea și revolta ce au urmat din principiile culturai zise „moderne”.

Cuvântul de ordin proclamat și urmat cu atâta zel în veacul al XVII, a fost acela rostit de Rousseau: să ne întoarcem la natură! Acum, trebuie să fie: să ne întoarcem la izvorul limpede al creștinismului!

Fiecare epocă își are cuvântul de ordin predilect. Am avut veacul feudalismului, veacul predominățiunei eclesiastice, veacul războaielor cruciate, veacul descoperirilor, veacul comerțului, al guvernelor absolutiste și, durere, avem și veacul naturalismului. Poate de nici un concept nu s'a făcut atâta abuz, ca și de noțiunea cuprinsă în cuvântul „natură”.

Sub influința spiritului timpului, a naturalismului, a pus baza concepțiunei moderne a dreptului public și civil, precum și celui politic și filozofiei dreptului, cel dintâi liberal modern, Hugo de Groot (1583—1645). El personal a fost om cu adânci convingeri religioase, dar văzând ravagiile ce le făcea spiritul naturalist, care nu voia să știe de Dumnezeu și religie, ca să salveze „dreptul”, a socotit să-l pună pe alte temelii, decât cele avute până atunci, și nu a aflat alta, decât „natura”, care era în gura tuturor. Nu și-a dat seama, că, prescinzând dela Dumnezeu și dela religie, se descompune și dreptatea și credința, vincul social între oameni.

Devenind „dreptul” independent de Dumnezeu, e natural — precum zice Bluntschli — că și societatea s'a proclamat independentă, ba, ce-i mai mult, a progresat, până a ajuns la convingerea, că ea însaș e scopul său propriu. Și corifeii științei moderne cântă „osonale” lui Groot, numărându-l între deschizătorii de drumuri noi ai omenimei. Ceeace a săvârșit Spinoza, după Giordano Bruno, Rousseau după Hutten, Voltaire după Erasmus, aceea a făcut și Groot, ca moștenitor și urmaș, în același timp, a lui Machiavelli. El a fost primul, care a adunat într'un mănunchiu, într'un ce organic, în mod sistematic, toate ideile timpului său, și astfel e cu neputință

să nu-l facem responsabil, în bună parte, pentru descompunerea vieții sociale de azi.

După ce a destituit *dreptul* de pe baza lui granitică, de Dumnezeu, și l'a interpretat ca o emanațiune involuntară a naturii, de unde mai poate lua autoritate, putere, ca să-i arete forța de-a obliga, când el se bazează pe un concept atât de vag, atât de nedeterminat, cum e chiar *natura!* Sau cum se va putea purcede, ca să ajungi la o armonie între natura abstractă și între dreptul pozitiv?

-Urmașii și continuatorii lui Groot au dus apoi principiile lansate de el până la ultimele extremități, cu o logică vrednică de o soartă mai bună. Am ajuns, pas cu pas, până la aberațiunile practice ale bolșevismului de azi.

Spiritului recalcitrant al omenimei, seduse de deificatorii naturii omenesti, i-s'a părut dejositoare porunca cardinală a creștinismului: fă toate pentru iubirea lui Dumnezeu, a Creatorului tău. Asemenea fiului rătăcit, din parabola Mântuitorului, a renunțat la patronatul Ziditorului său și a încercat să îndure și să supoarte cu propriile sale puteri toate neajunsurile și greutățile vieții. A trecut timpul tutoratului și e vremea ca omul să ajungă majoren, să scuture jugul împus de religione, să facă să înceteze odată orice influx extern determinant al acțiunilor sale, vină acela chiar și dela Dumnezeu! Numai după emanciparea completă de orice ingerință externă va deveni omul, aievea îndestulit, fericit, în înțelesul deplin al cuvântului!

Și s'a pornit un șir neîntrerupt de filozofi, să substituie în locul Dumnezeului, destituit de pe temelii acțiunilor omenesti, un nou principiu moral, un nou punct de mănecare, un nou îndrumător spre care să fie îndreptate privirile tuturor atunci, când voesc să săvârșească vre'o acțiune omenească. Aflăm o adevărată confusiune babilonică și numai în enumerarea diferitelor norme supreme ale moralității, propuse și apărate cu înverșunare și exclusivism de făuritorii lor.

Primul făuritor al acestor noi norme de moralitate e părintele raționalismului: *Cristian Wolf*. Se înțelege, că pentru el Dumnezeu personal e necunoscut, iar supranaturalitatea religiunii, e un basm din lumea ce a apus. El era conștient, că omenimea va fi fericită, că relele de orice fel vor înceta ca prin vrajă, dacă se va urma norma stabilită de el: „fă ceace te face desăvârșit pe tine și starea ta sau a altuia;

întrelasă ceea ce ar fi în stare să te facă nedesăvârșit". Astfel — zice el — spre ex. nime nu se va mai îmbăta, știind, că după deliciul produs de beutură, urmează o stare de rea dispoziție. Sublimă morală și puternic motiv și-se propune ca să te abștini dela rele!

Kanz — precum ne spune Stăudlin, în istoria filozofiei morale — a propus un nou principiu și anume: „fă ceea ce e în acord cu scopurile și cauzele acțiunilor tale.“ Normă vagă și asemenea lipsită de motivul suficient, ce ar fi în stare să te îndemne la săvârșirea cutărei fapte și pe lângă aceea dă frâu liber contradicțiunilor, pentru că scopurile și cauzele în aceeaș acțiune variază după modul de gândire și după caracterele diferitelor persoane!

Moise Mendelsohn — precum ne spune Zeller, în istoria filozofiei germane — din partea sa pretinde, că omul ar fi fericit, dacă s'ar nizuși să-și facă cât mai perfectă posibil starea internă și externă, a sa și a deaproapelui în proporția cuvenită.

Lessing, ca să fie mai concis — în dauna clarității — a enunțat: omul să lucreze conform perfecțiunilor sale individuale.

Kant n'a fost atât de avar în cuvinte și de aceea el îndeamnă pe om, să lucreze așa, ca acțiunea sa să poată fi lege naturală după voința proprie, să lucreze amăsurat unui scop absolut, care să eschidă „a limine“ orice alt scop relativ sau interesat, să lucreze în așa fel, ca atât el însuș, cât și ori-care alt membru al societății, să-i poată servi de scop și nici-când exclusiv de mijloc, în urmă, să lucreze ca și cum individul, cu norma statorită de el însuși, ar fi un legislator în împărăția scopurilor.

Fichte spune: că omul să facă cât poate, pentru că poate, cât e dator să facă. Fiecare acțiune să se apropie tot mai mult de scopul omului, care este: independența absolută.

Schleiermacher dorește ca omul să se obișnuiască cu săvârșirea lucrurilor, la cari se simțește mal tare atras. Să săvârșească lucrarea, la care se simte îndemnat de-o cauză externă.

Hegel face apel la omenime, că să-și aducă aminte în acțiunile sale, că este persoană și în consecință să lucreze în mod convenabil demnității persoanei, etc.

Cine urmărește, numai cu nițică atențiune, încercările și ditorilor, de-a epara morală de Dumnezeu și de religie,

se poate deplin convinge despre eșecul complet al lor. Chiar ei, prin stabilirea principiilor de mai sus, înșirate în fuga condeiului, au dovedit, până la evidență, neputința de-a pune alt temei, de a da altă îndrumare acțiunilor omenești. Prin delăturarea scopului omului și prin nizuința de-a-l îndrepta spre altă alvie, decât ceea pretinsă de însaș firea noastră, au dat dovadă, că în încăpăținarea lor doresc, să adultereze din fundament structura necesară impusă omului de Înțeleptul său Ziditor. E opintirea strașnică a celor superbi cu mintea, de-a detrona pe Creatorul și a-l substitui prin făptura sa: prin minte. E lupta de veacuri a răului în contra binelui, a minciunii în contra adevărului, este lupta perpetuă a celor două cetății, atât de plastic descrise de sf. Augustin.

Azi lumea întreagă se plânge, se agită, e neîndestulită. Răul principal residă în aceea, că majoritatea oamenilor nu-i conștie sau nu voește să fie conștie de *adevăratul rău*, care o stăpânește. Cauzele tânguiri sunt toate *externe*: greutatea traiului, în urma condițiunilor economice schimbate, întreprinderi cari au dat faliment, onoruri și ambițiuni nesatisfăcute, stare sanitară zdruncinată, și alte multe. Departe de noi gândul să dăm pe cinicul arogant și să nesocotim gravitatea extrem de mare a neajunsurilor indicate! Ceeace ne doare, e împrejurarea, că majoritatea omenimei nici nu-și dă măcar seamă de *răul moral*, ce-o împresoară.

Ce e și mai îngrozitor, și un semn infalibil al decadenței, e faptul, că „*spiritele superioare*“ încearcă să convingă și pe cei „*slabi*“, că nici nu există rău moral, păcat. Azi se vestește, că așa zisul „*păcat*“ e cel mult o slăbiciune neînsemnată, un lucru de nimic leane de iertat, un concept al filozofiei din pruncia omenimei.

Incepând cu Pflleiderer, păcatul vine considerat, nici mai mult nici mai puțin, decât ca un *drept* al omului perfect, un *indiciu* al spiritului superior, ce se vedește în omul culturii moderne.

Fiind omul autonom și legislatorul său propriu, fiind egoismul nota sa caracteristică, e evident, că nu trebuie să lucreze după voia lui Dumnezeu, nici iubirea și recunoștința față de El nu pot figura de cauze motrice ale acțiunii sale, ci *îmboldul firii sale și îndemnurile voinței autohtone*. Sunt aceste ultimele consecințe deduse de Pflleiderer din principiile teoretice stabilite de idolul gândirii moderne, de Kant-

Oameni, cari se bucură de mare renume înaintea adoratorilor civilizației moderne au reîmprospetat învățătura pseudo-filosofilor din anticitate, a lui Archelau din Milet și a lui Crisipus, spunând, că între rău și bine nu este diferență esențială, păcatul și virtutea în ultima analiză sunt unul și același lucru.

După pantelismul grosolan al lui Hegel, conform căruia lumea și istoria sa, omul și însușirile sale, nu-s altceva decât evoluția ființei divine, e natural, că între bine și rău, între falsitate și adevăr, nu poate fi nici o deschilinire, fiind toate numai o simplă schimbare, o evoluție inexorabilă a firii. Atât binele, cât și răul, se identifică, se pierd în voracitatea nesatisfăcută a marelui întreg.

Învățăturile îndrăznețe ale teoreticienilor, poeții le-au propagat prin scrisul lor atrăgător, cu deosebire între tinerimea incaută și dornică de frumseță, de ideal. Țin se amintesc între nenumăratele produse beletristice numai poezia lui Béranger — expunătorul cel mai fidel în versuri a doctrinei lui Hegel — intitulată: „Cele două surori de caritate“. O călugăriță, care-și petrece viața în jertfirea de sine pentru a alina cu blândeța și resignațiunea sa supraomenească durerile nefericiților, e una din persoanele poeziei indicate. O demimondenă e cealaltă, care își petrece viața în orgiile cele mai exaltate și în desfrâul cel mai josnic. Mor amândouă în același timp precis. Ce se întâmplă? Ce dreptate va face geniul, colosul gândirii moderne? Le așează frumoșel pe amândouă în raiul sf. Petru, în fericire deplină. Și pe când pentru călugăriță nu are nici un cuvânt, pe demimondenă o asigură, că a meritat locul său de îndestulare completă, pentru că multe lacrimi a șters și prin voluptatea sa a făcut pe mulți să iubească viața și le-a cauzat momente fericite și Cel Etern altceva nu dorește! Nu-i aici nivelarea desăvârșită între rău și bine, virtute și păcat?

Așa încât, crud adevăr enunță corifeul nihilismului moral, Nietzsche, când spune, că noi am trecut de mult peste marginile binelui și ale răului. Studiind lumea am ajuns la cunoașterea unui spirit, care urește binele și nesocotește complet ceea ce oamenii numesc: rău.

În urma ideilor propagate de *spiritele selecte* am ajuns să vedem tineri de abia ieșiți de pe băncile școlii zimbând cu un dispreț suveran la auzul îndemnurilor moralei creștine

și cu aerul unui — supra-om concezându-ți cu multă grațiositate, că poveștile legii îmbătrânite, prescriptele religiei creștine, sunt încă bune pentru *popor*, pentru mulțime, care n'a ajuns încă acolo, ca să se scuture de jugul obscurantismului clerical. Se înfăptuește sub privirea noastră: principiul *morălității duble*, propus prima-ooră de Montaigne și de Charron. Alta e morala pentru cei *culți*, alta e pentru *massa* neștiutoare a oamenilor. Pentru cei învățați — după Fichte — *eu* este centrul filosofiei, al eticei, a religiei; ei nu numai că sunt independenți de Dumnezeu, ci au devenit înșiși Dumnezeu, legislator și judecător propriu ale acțiunilor săvârșite. Aceste idei le espune pe lung și le motivează Schlegel, în scrisul său renumit *Lucinda*, care formează coranul moralei așa zișilor: genii.

*

În linii generale am spus evoluția apostaziei gândirii morale moderne, căci spațiul nu ne permite să intrăm în amănunte. Dar și așa, ușor ue putem convinge de abizul în care a ajuns omenimea, în urma propagării ideilor subversive, fructul aberațiunii inimei omenești.

Noi credem, că scăparea nu ne poate veni, decât numai dela întronarea principiilor creștine, atât în viața privată, cât și în cea publică.

Până în adâncul inimei noastre suntem convinși, că alinare în suferințele noastre, ușurare în greutățile noastre nu vom afla, pânăce nu vom recurge cu mic cu mare la Acela, care a zis despre sine — fără a putea fi desmințit — „eu sum calea, adevărul și viața“.

Să notăm bine un adevăr elementar al creștinismului, că toată îndestulirea posibilă, ce se poate avea pe pământ, este în noi și nu în lucrurile externe.

Să modificăm modul nostru de gândire, simțire și aspirațiune, conform legii morale propuse de Mântuitorul lumii, și atunci va fi suportabilă vieța și chiar plăcută.

Cu atât mai vârtos, că vom încerca să arătăm, că învățătura propusă de El este în conformitate deplină cu firea noastră neadulterată și, că ea întrece neasămănat de mult, în sublimitate și adâncime, toate spusele așa zișilor „*mari gânditori*“.

Vom arăta, în câți-va articoli următori, baza, temeiul moralei creștine și vom afla, că aceasta o formează: *libertatea și datorința*.

Dr. Augustin Tatar.

Problema învățământului religios.

Ce este de făcut?

Sunt vesel, că chestia învățământului religios a ajuns în stadiul discuțiilor. De fapt, chestiunea aceasta e de o însemnătate capitală, atât pentru biserică, cât și pentru neam.

Intelectualii români ai vremilor trecute au ținut la biserică, cu toate că instrucția religioasă a fost defectuoasă, fiindcă pe vremuri biserica era aproape singura cetățue și singurul zid de apărare a neamului românesc. Dar religiositatea lor a fost mai mult religiositate externă. Au privit în biserică nu înstituția divină, menită să mijlocească mântuirea sufletelor, ci un mijloc de conservare națională. Neavând deci intelectualii noștri religiositate internă, azi, când nu se mai simte nevoia apărării neamului cu ajutorul bisericii, în mod firesc se depărtează de vechea fortăreață națională, de credință. În împrejurările schimbate de azi, așadară, instrucția religioasă a tinerimii e o chestie vitală pentru viitorul bisericii românești. Azi, biserica va trebui să intensifice învățământul religios și să se folosească de toate mijloacele potrivite, ca să țină pătura cultă în șirul creștinilor practicanți.

Educația religioasă a tinerimii, apoi, are influență hotărtoare asupra viitorului țerii. Nenorocul situației morale din vechiul regat se explică din împrejurarea că, fiind stat greco-oriental, lamura tinerimii care a studiat în Franța, n'a putut veni în contact cu pătura mai sănătoasă și religioasă a marelui republici. Reîntorși apoi în țară, acești tineri au dat, în mod firesc, o direcție greșită și nesănătoasă vieții Țării-Românești. Instrucția religioasă a rămas mancă, biserica aservită statului nu și-a putut face datoria. Bisericile părăsite sunt potrivite ca un decor pentru sărbătorile naționale. Dacă aceste stări se vor generaliza și se vor împământeni și în ținuturile alipite, atunci în mod firesc va slăbi moralitatea care e cea mai solidă temelie a statului.

Ca să putem încunjura primejdia aceasta dublă, e neapărată nevoie de a infiltra în inima tinerimii sentimente religioase. Și dacă nu se speră să putem ajunge la țel cu metode învechite, atunci va trebui să căutăm noi metode și mijloace pentru atingerea scopului dorit.

Cred, că pentru atingerea scopului e nevoie de o *acțiune unitară*. Toate lucrările să se facă cu concursul tuturor forțelor din eparhiile române greco-catolice. Întâiul pas s'a făcut prin *înstituirea Comisiunii catehetice*. Nu știu ce caracter are această Comisiune. Cred, că ar fi bine să fie stabilă, să aibă membri dintre clericii celor 4 eparhii greco-catolice, să fie bine stabilită sfera de activitate, d. p.: studiarea programei de instrucție, îngrijirea de manuale, cărți de rugăciuni și de literatură religioasă, calificarea profesorilor de religie.

După părerea mea, e nevoie de o *legătură cu statul* printr'un slujbaș care ar fi să se numească, la propunerea arhieriei români gr.-catolici, din partea ministrului de instrucție. Acest slujbaș — să-i zicem inspector al învățământului religios greco-catolic — investit cu putere deplină din partea bisericii și a statului, să apere și să promoveze toate interesele instrucției religioase și mai ales să controleze munca profesorilor de religie cari până aci n'au fost controlați și direcționați de oameni competenți în materie de religie.

Ce privește *orarul învățământului religios*, ar fi bine să se insiste să fie înmulțite orele de religie — s'ar putea, în clasele inferioare! — dar la nici un caz să nu se sufere încercări de a micșora numărul orelor, încercare făcută în școlile din Ardeal în anul școlar trecut.

Programa instrucției religioase să rămână, barem deocamdată, cea stabilită acum câțiva ani: cl. I. Catehism ș. a. m. d. Dacă mai târziu s'ar modifica această programă, aș fi pentru împărțirea Catehismului pe cele 3 clase inferioare, rămânând, ca pe lângă aceasta materie mai grea, să se ia în cl. I. Istoria biblică, Legea Veche, cl. II. Legea Nouă, cl. III. Istoria bisericăscă.

Chestia manualelor trebuie rezolvită de urgență. Cea mai perfectă programă e zădărnicită prin lipsa de manuale. Mi-se pare, că în aceste vremi grele tipografiile noastre diecezane nu au posibilitatea de a tipări manualele trebuincioase. Nu s'ar putea, ca Comisia Catehetică să intre în legătură cu Casa Școlilor din București, de pildă, pentru editarea manualelor și a altor cărți trebuincioase la învățământul religios?

Instrucția religioasă să nu se mărginească la orele de lecție. Lecțiile servesc mai mult pentru câștigarea cunoștințelor teoretice, iar scopul adevărat al instrucției religioase e

practica vieții creștinești. De practica religioasă a elevilor se în exhortațiile. E neapărată trebuință barem să se traducă câteva cărți de exhortațiuni. E lipsă de spovedire și împărtășire mai deasă, de ascultarea sf. liturghii și în zile de rând. Unde numai e posibil, e bine să se institue Capele pentru elevii de liceu. Să nu uităm de exercițiile spirituale. Dar acestea, dacă se poate, să nu fie conduse de profesorul de religie.

Neprețuit mijloc al instrucției religioase e *Congregația Mariană*. Comisiunea Catehetică să trimită statute-model tuturor profesorilor de religie, cu îndemnul să institue Congregație Mariană între elevii greco-catolici, iar dela ministerul de instrucție să se ceară aprobarea acestor statute.

Va trebui să dăm în mâna elevilor nu numai manuale de religie, ci și alte cărți. Comisiunea Catehetică ar trebui să ia asupra sa sarcina editării unei „*Biblioteci a tinerimii*“. Cele dintâi broșuri ale acestei biblioteci ar trebui să cuprindă câte o evanghelie, apoi Psalmii lui David ș. a., cărți de rugăciuni, traducerea scrierilor apologetice și literatură frumoasă sănătoasă, cât de multă.

Știu, că n'am înșirat toate trebuințele instrucției religioase și n'am reușit să dau o programă de muncă completă. Cred însă, că și din aceste puține notițe fugare se vede clar nevoia muncii sistematice. Angajată la această muncă, Comisiunea Catehetică, având sprijinul larg al arhieriei noastre, va putea să desvoalte o activitate rodnică pentru înălțarea moralului tinerimii.

Dr. Alexandru Cziplu.

Religia și filozofia în învățământul secundar.

Fragment dintr-o conferință¹⁾ ținută la „Fundatiunea Carol I.“

(I.)

...S'a aflat, s'a discutat destul de mult — și cu păreri împărțite — în lumea profesorală, încetarea de a se mai serba la Universitatea din Iași solemnitățile deschiderii cursurilor cu obișnuitul serviciu religios.

¹⁾ Din ciclul de conferințe organizat de Cercul profesorilor secundari la București.

Acest incident a venit prin asociație de idei — căci nu s'a produs în acelaș timp; și afară de aceasta, până azi încă, știrile din Moldova, ca și când ar fi o reminiscență a anilor trecuți, ne vin neregulate și încurcate cu toate adăugările svonului — în legătură cu un alt incident, mai pronunțat, dela congresul profesorilor din Iași, unde problema religiei a fost aspru boicotată.

Adăugându-se și intenția de a reorganiză complet învățământul, revizuind, pentru a spune așa, „Constituția școlară“, din creștet până în picioare, s'au spus și s'au auzit multe — fie din atmosfera diriguitoare, fie din cea dirijată — asupra schimbărilor de înfăptuit; răsună, câte odată, printre acestea și rolul religiei în învățământul nostru, al României Mari.

De oarece am profesat totdeauna părerea că practicarea religiei — și subliniez cuvântul *practicare*, pentru că aceasta presupune implicit cunoașterea ei — este factorul de primă importanță pentru desvôltarea cea mai completă, pentru atingerea desăvârșitei fericiri, nu numai a individului, dar a familiei, a statului, a omenirii, merg mai departe chiar și spun: a existenței întregi. De aceea m'am hotărît, să rup învâlișul de mister, care acoperea proiectele de organizare a acestui studiu și în care aveam oarecum teama — după incidentele arătate mai sus și după alte simptome — să nu găsesc, decât cenușa paginelor din vechiul program și — nimic mai mult.

De aceea, pentru ca, înainte de a fi distrusă, cel puțin să se fi dat lupta, pentru ca nu cumva prizonieri, ci mai bine morți, să rămânem în lupta pentru Dumnezeu, am anunțat conferința ce rămâne să fie tratată astăzi înaintea Dvoastre, pentru Asociația profesorilor secundari.

Doriam să tratez sau, mai bine zis, să pun în mișcare printre colegi, discuții de natură pedagogică asupra rolului indispensabil al acestui studiu și, cu ajutorul științei și experienței lor, să stabilim programul acestei materii. Și de oarece intenția noastră eră, de a face din religie materia de concentrare a învățământului și de convergență a tuturor obiectelor; înțelegeți cum — de altfel voiu atinge îndată chestiunea — studiul religiei se conexa acela al filozofiei.

Însă în momentul când am anunțat conferința, asociația noastră, pe de o parte întra într'o criză care necesita suspendarea conferințelor teoretice, pentru deslegarea imediată a

altor chestiuni practice de cea mai mare urgență, iar pe de altă parte se organizase tocmai acest ciclu de conferințe, prin care profesoriimea secundară se angajă să vie înaintea publicului mare, pentru a-i da — cu toată priceperea, devotamentul și desinteresarea, de care este capabilă — lumină asupra imensei schimbări ce s'a produs în țara noastră — odată cu încheierea războiului mondial, care a fost rodul atâtor jertfe — care este patrimoniul nostru de acum, care este valoarea celor ce mai rămân încă de obținut și, în sfârșit, ceea ce nu-i mai puțin important, cum vom face pentru a putea păstra aceea, ce pe drept am obținut.

În atari împrejurări, Dl Haneș, organizatorul acestor conferințe, a intervenit cu toată energia, ca această conferință să nu se țină la cercul profesorilor secundari, ci la Fondație. N'am răspuns nici nu, nici da, căci mi-se schimbă și momentul și mediul. Abia mult mai târziu, după ce mi-am schimbat tot aranjamentul ideilor, am primit.

Titlul l-am lăsat acelaș, ca un trofeu de cucerire pentru dl Haneș, cuprinsul însă l-am transformat din arid, teoretic și abstract, demonstrativ, în practic și inductiv, din pedagogic și de specialitate, în social și general, așa cum am crezut că este mai bine, pentru a deschide această mare chestie înaintea publicului celui mai variat, ca vârstă și ocupație, ca tendințe și cultură.

Mărturisesc că este o sarcină grea și dacă am șovăit să primesc a ține această conferință, a fost — în primul rând — provenită din puțină încredere în forțele mele pentru tratarea unei asemenea chestiuni; gândindu-mă însă, că ajunge și prea ajunge dacă voiu isbuti să pun în mișcare chestia înșasă, mi-am spus: „Chiar dacă nu voiu atrage pe nimeni în concluziile mele, chiar dacă, în loc de aplauze, voiu stârni întreruperi și fluerături, mă voiu simți adânc mulțămit, căci fluerăturile, fiind mai rare decât aplauzele, deși ele produc momente dureroase conferențiarului, fluerăturile sunt uneori mai binefăcătoare pentru idei, căci provoacă mai multă curiositate și discuții asupra obiectului și astfel cauza câștigă mai mult“. Iată scopul nostru: *victoria cauzei!* Așa dar încep!

Religia este dintre toate științele — atât cel puțin întru cât am putut constata, din ceea ce se publică la noi și din ceea ce se vorbește în toate straturile societății cu care am

venit, până acum, în contact — cea mai puțin cunoscută și recunoscută deci ca atare. Atât ignoranța cea mai greoaie, în ceea ce privește gradul culturai religioase, cât și întinderea sferei persoanelor care n'au niciodată aerul de a fi socotit religia ca o știință, crește pe fiecare zi mai mult. Aceasta nu este numai o simplă constatare; căci de ar fi numai constatare personală, ar putea, din fericire, să fie eronată. Este un fenomen social, care își are explicația lui destul de patentă. În primul rând, lipsește *educația religioasă în familie*, căci copilul unor părinți cu adevărat creștini primește, dela părinți, odată cu inițierea la viața trupească, și aceea la viață sufletească. Dupăcum copilul este învățat, să ia seama trupului prin mâncare și îmbrăcăminte; tot așa este adus prin rugăciune, să-și procure hrana sufletului. Și astfel, treptat ce copilășul se trezește, din letargia neantului, spre dezvoltarea completă a personalității sale, i-se formează și-și păstrează mereu idea binelui suprem, a justiției și a bunătății desăvârșite, a frumuseții și fericirii depline, dela idea cea material-concretă, ce și-o face despre Dumnezeu în primii ani ai copilăriei — un bătrân venerabil cu barba lungă și albă; un bătrân încărcat cu bunătăți de tot soiul, ca Moș-Crăciun sau ca un tată-mare idealizat — și dela o grădină cu pasări felurite, cu fructe dulci și variate, până la ideile cele mai spiritualizate ale metafizicei și ale adevăratelor culmi ale celui mai sublim misticism teologic real și trăit.

Idea de bine suprem, idea de Dumnezeu deci, rămâne în esență aceeași, dupăce însă, mai întâiu, a trecut prin toate fazele ei, prin cunoașterea mereu mai aprofundată a persoanei Mântuitorului Nostru Isus Hristos, care este mediatorul între Dumnezeu și om, atât pentru a-l cunoaște pe Dumnezeu, cât și pentru a fi iubit de El și a-L iubi din toate puterile noastre. Acest contact continuu cu Dumneșeu nu poate fi mai mult ajutat și nici întrerupt decât de familie, atunci când copilăria prin fragezimea și elasticitatea sa — ca ceara, cum spune poetul, ușor primitoare de orice pecetă — poate primi cele mai adânci sentimente de iubire, de adorare etc. Idea de fericire, idealul de urmărit, și, în linii generale, chiar mijloacele de a-l urmări se schițează din primii ani ai vieții. După cum unii visează vânători, răsboaie, circuri, teatre sau alte „idealuri“, sfinții, din copilăria lor — se știe — ținteau cuceriri pentru Isus. Și afară de ceea ce iese din viața cuvîn-

telor aruncate pe ici pe colo de părinți, se naște influența cea directă, prin exemplele ce le văd zilnic în jurul lor, de preocupare unică de câștig, de idealuri lașe, de viață molatică, rareori de satisfacere de ambiții; ideile, că viața este o luptă în care numai cel dârj izbutește, că această luptă trebuie făcută fără scrupule și fără alegere de mijloace; în fine, intervenția directă a familiei în alegerea carierei, toate acestea, chiar atunci când intervine și factorul „școală” în formarea personalității unui individ, rămân totdeauna factori de cea mai mare consecvență, de multeori de unica consecvență. Așa încât, deși nu fac decât să relevez un adevăr banal, nu renunț de a-l repeta, pentru că, deși adevărat și cunoscut și admis de toți, prea puțini se gândesc la el. Până și persoanele intelectuale păstrează urmele primelor impresii din copilărie. Căci omul foarte puțin lucrează deductiv, puține fapte le facem ex abrupto, izolate de activitatea noastră obișnuită, smulse din asocierea lentă a stărilor de conștiință, pentru a fi o concluzie din premise transcendente, din premise extrem de generale și ne-în-contact cu viața noastră. Vorbim de seninătatea filozofică a omului de știință și abia am terminat lecția și ne urcăm în tramvai, ca să ne întoarcem acasă; dacă nu suntem obișnuiți, zi cu zi, a fi stăpâni pe noi înșine, întâlnind la înghesuială pe un nou concetățean puțin binecrescut care ne împinge și caută cearta, înțrăm într'o discuție violentă și degradatoare. Câți poeți și filozofi, în public, sunt la căminul lor, de o brutalitate fără expresie!

Viața omului este ca și a naturei: o desfășurare treptată, cu rare scuturături violente; sunt serii, serii de atitudini, cari tind mereu, cu vârsta, a se contopi într'una singură, mai uniformă și, numai rareori, au loc revoluțiuni sufletești, — deși aceste schimbări sufletești sunt totdeauna posibile.

Astfel se formează personalitatea noastră; din senzații și acte izolate concepem noțiuni și idealuri de viață, tindem să asimilăm impresiile și actele nouă cari seamănă cu cele dela început, să eliminăm pe cele cari diferă și ajungem, mai curând sau mai târziu, la un fel de a fi sau de a gândi, de a fi sceptici sau de a aruncă săgeți de ironie, la adresa celor cari văd și simt altfel.

Ei bine, Dlor, din câte am văzut eu — și am căutat să văd cât mai mult și poziția mea socială mi-a dat prilejul de a fi în contact cu cele mai variate straturi ale societății —

n'am întâlnit nici măcar o singură familie românească, în care idealul creștin să trăiască și să domnească în vorbe și fapte.

Și atunci, de ce ne mirăm, dacă așa de mulți sunt de părerea, că religia ocupă un loc inutil în învățământ, că trebuie să o lăsăm pe contul individual, să lăsăm statul să se intereseze de aceasta, iar noi să facem mai bine gimnastică sau desemn, în ora aceea.

Ne îndurerăm, dar de mirat nu ne mai mirăm; căci ceea ce nu a dat familia, nu a dat-o nici școala. Și atunci ne întrebăm: cine ar fi fost să o dea? Ar mai fi — ce e drept — doi factori: preoțimea și statul; așadar legile religioase și legile civile. Aceste două puncte, însă, le trec cu vederea, atât pentru a nu fi prea lung, cât și pentru că în privința clerului nu se cuvine unui mirean să se amestece, iar în privința legilor civile, ele sunt — pur și simplu — izvorite, întru cât nu sunt copie ci izvorite, dintr'un spirit, dintr'o concepție socială atea.

Rămâne școala, adevărat știința din clasa I primară, până în ultimul an de doctorat; dar ne îndoim dacă acestea ajung până dincolo de paradoxe ca: „Crede și nu cerceta“, „Fericiți cei săraci cu duhul“ etc. Aici iarăș acelaș fenomen se repetă. Bătrânul cu barba albă se mai găsește încă; Dumnezeu filozofilor și teologilor creștini, acela al sfinților, într'un cuvânt, nu se mai găsește. Mă explic: în clasele primare se mai face oareșcum religie, pe aceeaș treaptă cu celelalte materii, dar apoi scade mereu, ca să înceteze, destul de timpuriu, cu desăvârșire. Și iarăș repet, că nu fac aluzie la colegii mei cari o predau, căci nici frumos n'ar fi, și nici n'aș avea competența de a mă amesteca în atribuțiile colegilor cari sunt de altă specialitate; mă refer însă la program: două ore la religie în clasa I, câte una în celelalte, până într'a VI-a și apoi... adio. În schimb însă apare filozofia, care merge apoi trecând cu capul sus porțile Universității, triumfătoare până la orice doctorat: Programul combinat cu manualele și încă nu atât programul — care ar avea mai multă elasticitate decât s'ar crede la prima vedere, sau judecându-l după roadele obținute — cât mai ales manualele, precum și alte condiții de altă natură sub care apărea, până acum, învăluit profesorul de religie, reduc la zero coeficientul științific al religiei în învățământul secundar. Mai ales încetarea religiei în clasa a VI-a și coincidența încoperii atunci a filozofiei, pare a înșinua și mai mult

că religia e ceva din trecut, e cel mult o formă frumoasă, o amintire istorică, un ce pentru copii, pentru vulg, pentru naivi. În timp ce „știința este singura dătătoare de adevăr“, știința adică științele naturii și matematicile ce se măsoară cu cifre și ce se experimentează în laborator și filozofia „servitoarea lor“, ancilla lor, cum se spunea în evul mediu. De altfel, rolul acesta de ancilla îl joacă nu numai filozofia din liceu, dar și aceea pe care — în vremea mea — o făceam la Universitate. Deschideți un manual de psihologie și veți găsi tot soiul de științe: fizică, chimie, matematică, zoologie, botanică, medicină, încât mai că ne-ar veni să ne întrebăm: unde rămâne locul pentru filozofia ea însăși?

Iosif Frollo.

Insemnări.

Franța și Vaticanul. În numărul de pe Decembrie al revistei „Lamura“ dela București, de sub direcția Dlui I. A. Bratescu-Voinești, — carea ni-s'a părut că intrupează în coloanele ei nizuinți din cele mai frumoase și mai sănătoase, — găsim o mică „insemnare“, carea se întemeiază pe un neadevăr, și un comentariu de două șire, care ni-se pare nedemn și răutăcios.

În legătură cu știrea despre trimiterea ambadorului nostru la Curtea papală și despre primirea cu ceremonie, la noi, a nunțiului Marmaggi, „Insemnarea“ „Lamurei“ spune că „Camera Franceză a votat contra trimiterii unui ambador al Franței la Vatican“. „Unde e — se întreabă revista — supunerea de odinioară și puterea Vaticanului de atâtea secole?“

Răspundem noi, restabilind totodată adevărul, pe care „Lamura“ se vede că nu-l cunoaște!

După câți-va ani de întrerupere a raporturilor, diplomatice provocate de guvernul francmason a lui Combes, după marele scandal al licidării averilor bisericii catolice din Franța — aceasta Franța a fost nevoită de propriile interese, să reia legăturile cu Vaticanul. Franța de pe urma războiului mondial a revenit la sentimentele adevărate ale populației sale.

Cu prilejul discuției la budget, la raportul comisiei de budgetare și a afacerilor externe, camera franceză într'o serie de ședințe a desbătut și proiectul guvernului pentru reluarea relațiilor diplomatice cu Vaticanul.

Din considerație față de „Lamura” și pentru luminarea și a altor oameni dela noi, încreștăm și noi câte ceva din discuțiile acelor ședințe.

Iată ce spune d. p. deputatul *Noblemaire*, fost atașat militar francez la Roma, unde fusese mai întâiu trimis să-și facă convalescența. Acolo, el s'a convins cu ochii săi, ce mare greșală e lipsa Franței dela Vatican, unde Germanii își instalează un personal clerical și diplomatic de primul rang și foarte numărös, căci „Vaticanul este un observator unic și un centru incomparabil de propagandă, pentrucă el e oareșcum agenția de informații cea mai bogată a lumii întregi”. „Este oare absolut sigur, că nu ar fi fost posibilă o pace în 1917, carea, e drept, nu ar fi fost așa de strălucită din punct de vedere militar, ca pacea dela 1919, și mai puțin impozantă ca armistițiul din 1918, dar în privința teritorială tot așa de avantajoasă, iar, în privința financiară, politică și economică, mult mai favorabilă, pentrucă nu întârzia atâta, și n'am fi avut bolșevismul și eră inutilă și intervenția Americii... A fost o clipă în răsboiu, când aceasta pace se credea posibilă... Nu simțim noi o jenă, o groaznică remușcare de conștiință, în fața atâtor orfani și a atâtor văduve, cari datează dela această clipă ipotetică?.. Prin influența Romei s'ar fi putut face să crească acest embrion de șansă“. Toată lumea, nu numai țările catolice, caută să între în relații cu Papa, chiar Anglia, al cărei rege, cu ocazia înoronării, trebuie să facă un jurământ de răsboiu papismului, își are, dela începutul răsboiului, trimisul său la Vatican. Acest reprezentant britanic prezintă Papei în lunie pe înaltul comisar judeo-britanic din Ierusalim! „Aproape toate puterile din lume sunt sau merg la Roma, nu numai pentru a-și susține punctul lor de vedere și interesele lor, ci și pentru a căuta sprijin: n'ar fi lucru straniu, că noi singuri să nesocotim acest sprijin?“

Deputații cari nu doriau reluarea relațiilor diplomatice cu Vaticanul, au avut, de sine înțeles, toată libertatea, să-și desvolte argumentele. Unul dintre argumentele contrare, care îl socotiau mai puternic, a fost: atitudinea papei în vremea răsboiului, carea nu ar fi fost pe placul aliaților. De ce nu a osândit, de pildă, sfântul Părinte, dela început, pe Germania? Acestei învinuiri răspunde deputatul *Guibal* astfel: „Câte luni de așteptare, câte opintiri, misiuni și rapoarte nu au trebuit, până ce am putut convinge pe Americani despre dreptatea

cauzei noastre! Și ne-am gândit vre-odată, să le facem vre-un reproș, pentrucă au păstrat tăcere atâta vreme? Cine din noi s'a gândit vre-odată, să reproșeze marelui American, căruia Parisul i-a făcut o primire așa de entusiastă, cuvintele rostite în o biserică metodistă din New-York: „Nu stă în puterea unui om cât de pătrunzător, să rostească o sentință, și rolul neutrilor este mai mult să apropie pe inimici, decât să agraveze plângerile, ținând partea unuia, ori care ar fi el. — Dacă am tolerat lui Wilson această prudentă neutralitate, de ce am reproșa acelaș lucru și cu atâta amărăciune Papei..., pe care noi l-am scos din toate consiliile?” De altfel, să ne aducem aminte cum a vorbit Pontificele, atunci când Nemții au invadat Belgia! „E de datoria noastră, să proclamăm, că *nu e permis nimănui*, sub *nici un* pretext, să violeze justiția!” Cenzura germană, chiar și gazetele catolice nemțești, nici nu au cutezat să reproducă fidel cuvintele citate! Și nici de altădată, când sf. Părinte se plângea de persecuția Armenilor, gazete catolice germane nu i-au redat cuvintele. Ne aducem, în urmă, aminte de energicul protest ridicat de sf. Părinte la 4 Decembrie 1916. în contra Germaniei, pentru deportarea cu sila a fetelor și a copiilor: „Cetățeni pașnici sunt smulși, în număr mare, chiar dintre cei în vârstă fragedă, dela căminurile lor. Pe pământ și pe mare, se comit crime, de cari se îngrozește sufletul. Noi osândim toate nedreptățile cari se comit în acest războiu“.

Deputatul *Colrat*, care eră raportorul comisiei afacerilor străine, numește Vaticanul: „o mare putere spirituală, în jurul căreia s'a organizat un mare cămin de informațiuni și de acțiune mondială, la care sunt reprezentate toate, ori aproape toate, națiunile civilizate, unde, în interesul său, trebuie să fie și Franța de față“.

Am mai putea cita! Credem însă, că peste toate se ridică cuvântul plin de răspundere al primului ministru francez. Cei cari sunt în opoziție caută să pună bețe în roate la toate acțiunile guvernului. Alții, cari nu-și dau seama de interesele țării, svârl „chemări“, pentru a „deștepta“ lumea la... încurcături diplomatice. Dar cel care poartă răspunderea intereselor unei țări nu poate vorbi ca un copil rău!

Leygues, primul ministru al Franței, aveă o conferință foarte importantă la Londra, pe care a ținut să o întrerupă, pentru ca să-și spună cuvântul, plin de răspundere. Discursul

lui din 30 Noemvrie tr. are părți însemnate, pe cari le reproducem și noi:

„La 30 Iulie 1904 guvernul republicei a rupt relațiunile cu Vaticanul. La 11 Martie 1920 guvernul republicei și-a propus să le restabilească. Ce s'a întâmplat în această vreme? Am avut războiul, care a zguduit lumea până în temelii, și victoria a creat o mentalitate nouă la toate popoarele... Printre rezultatele de ordin social și spiritual, victoria ne-a adus împăcarea internă și o renoită încredere în viitorul nostru. După ce a trecut încercarea, trebuie să fim gata a rezolvi cu echitate și cu demnitate toate problemele, cari ne divizau înainte...

„Lungile lupte de idei între Franța și Roma s'au potolit... Poporul francez simte nevoia de a pune capăt polemicelor, ce-l pasionau altădată, și cari pentru el au devenit străine“.

Vorbind de forțele morale, Leygues pomenește forța aceea „care e organizată, încadrată, ierarhizată și acționează asupra spiritului și asupra conștiinței alor 300 de milioane oameni: forța catolică“, împărțită peste tot pământul... „Puteri catolice, puteri protestante, puteri ortodoxe, monarhii, împărății, republici, state concordate, state neconcordate, state cari au fost rupt concordatul, fără a rupe însă și relațiunile diplomatice, s'au convins, că e văditul lor interes să lege, ori să reincorporeze relațiunile diplomatice cu Suveranul Pontif. Vaticanul este centrul unui vast sistem de guvernământ, Papa e recunoscut de către numeroase state ca șef spiritual cu o putere suverană și e considerat ca având o vastă influență“. Pomenește, între aceste țări, Elveția, carea nu e catolică, și carea, în decursul războiului, a văzut adunându-se pe teritoriul ei tot felul de oameni, naționali și internaționali, dela cari a tras atâta învățătură, căci toți aduceau cu ei o credință, o nădejde, o pasiune.

Dar afară de aceasta: „*străformările prevăzute în tratatele de pace vor fi iluzorii, dacă nu va colabora sfântul Scaun, și desinteresându-ne de acțiunea întinsă și multiplă a Vaticanului, ca și în trecut, noi ne vom expune la mari decepțiuni*“.

„Nu e vorba, continuă Leygues, să știm, dacă noi vom fi absenți din Vatican. Aceasta este imposibil. Noi n'am lipsit de acolo niciodată. Nimeni nu e, care să nu știe, că, dela începutul războiului, toate guvernele au avut reprezentanți oficioși la Vatican. E vorba, pur și simplu, de a hotări, dacă noi

vom avea o reprezentanță declarată, oficială, ori o reprezentanță nemărturisită și neoficioasă”.

În sfârșit *Briand* spune, că va vota creditul, căci a restabilii relațiunile cu Vaticanul însemnează a servi interesele țării. În decursul războiului a constatat de multeori, ce rău e că nu poate vorbi cu Vaticanul, și a trebuit să angajeze conversații indirecte. În Alsația și în alte locuri problema religioasă nu se poate rezolvi în afară de reluarea relațiilor.

La ora 11 din noapte, după ce au putut să-și rostească toți cuvântul, s'a făcut votarea. Pentru creditul necesar ambasadei au fost 391 voturi, iar contra lui 179.

Votul a fost primit cu multă satisfacție, nu numai de catolici, ci și de cele mai multe gazete, de întreagă opinia publică. Acest vot l-a numit Paul Vergnet, în *Libre Parole*: *victoria bunului simț și a patriotismului!*

Dr. Ioan Bălan.

*

Școală și biserică. În „*Dacia Traiană*“ (Nr. 26 din a. c.) găsim la rubrica „Insemnări“ șirele de mai jos, pe cari ne face o plăcere să le reproducem, mai ales că anumite apariții din noul nostru stat sunt de natură a ne pune pe gânduri! Asupra raportului dintre școală și biserică, în România cea nouă, poate că vom reveni în curând!

Insemnarea „*Daciei Traiane*“ este iscălită de Z. Sandu (pseudonim?) Iată-o:

În Franța, statul a surghiunit religia din școală. Și a făcut un lucru nesocotit. Noi, aceasta nu o voim și nici nu o dorim, deși se întrezărește înfiriparea sfielnică a astorfel de silinți și la neamul nostru. Urmările unor stăruinți de a scoate școala din raza de binefăcătoare înrâurire a religiei ar fi neînchipuit de dureroase. Și ne cutremurăm la gândul că generațiile de mâine, viitorul și tăria statului și cheazăia de temei a veșniciei neamului, va fi nevoită să crească, în lipsa credinței și povețelor ei de lumină întăritoare, fără vioiciunc sufletească, fără conducere înțeleaptă și fără statornicie în muncă: că școala de mâine va ajunge o simplă mașină de intelectualizare sterilă, iar munca învățătorului un supliciu zdrobitor de suflete.

Doar într'o școală văduvită de vraja credinței, nu se poate face educație, nu se poate face logodirea vremelnicului cu veșnicia și nici îndrumarea sufletului de a se concentra în

împărăția Tatălui. Cine poate dăruî omului umbrit de dureri, putere în fața realităților atât de aspre și cu multe arătări de nedreptate omenească, dacă va lipsi vieața sufletească pe care o creiază numai religia?!

Pedagogul francez, Devolvé arată respicat în cartea sa „Rationalisme et Tradition“ că școala laicizată din Franța, lipsită de direcționarea luminoasă a credinței, duce la o nemărginită superficialitate în ce privește desvoltarea caracterului; că învățământul sancționat de stat pricinuește uciderea moralei, samănă germenii destrăbălării și ai anarhiei, mai ales că este stăpânit de partidele politice.

Statul n'are nevoie de destrăbălare morală ci de cultura conștiinței. Cultura conștiinței e însă cu neputință, dacă lipsește cultul minunilor religioase, cu ajutorul cărora omul ajunge la cunoașterea chemării sale mai înalte, suprapămăntene. Numai religiunea e în stare să vorbească în graiurile sufletului, și cine dorește sufletul, inima, însufletirea vieții, acela nu se poate lăpădă de înțelepciunea religiei. (W. Foerster).

Și noi vrem duh! Vrem credință și obiceiurile dreptății! De aceea cerem o împăcare întemeiată pe înțelegerea dragostii dintre biserică și stat. Cerem ca școala să nu fie robită! Ea să fie chemată ca aliat al statului și al bisericii deopotrivă. „Statul să îndrumeze educația școlată ca aliat al său pe câmpul de luptă împotriva curentelor distrugătoare, care amenință să-i surpe puterea, iar biserica sprijinind cu sinceritatea dragostii lui Hristos, silințele de mai bine ale statului, să se străduiască cu râvnă cucernică a redobândi în popor ceea ce a pierdut în urma pornirilor după măririi lumești, trezite în sinul ei de „politică“, (x.)

*

Campania împotriva Concordatului continuă să se desfășoare în coloanele unor anumite gazete, a căror „pâine de toate zilele“ este aceasta chestiune.

Se succedează, în aceste coloane, „memorii“ după „memorii“.

„Memoriul facultății de teologie dela universitatea din Cernăuți, adresat guvernului și corpurilor legiuitoare privitor la concordat“, face tocmai acum ocolul lumii „ortodoxe“ și — „liberal-nașionale“. — Mărturisim, că pe domnii profesori dela Cernăuți îi credeam cevaș mai — occidentali, ori cel puțin mai pe sus de anumite prejucții. Propoziția următoare: „re-

galitatea apostolică ungară... a fost o unealtă de... desființare a neamului nostru *în mâna Curiei Papale*", iscălită de domnii profesori dela Cernăuți, dovedește, cât de mult preocuparea față de un lucru te poate orbi, ca să spuni atari nezdăvăanii!

În special, față de cererea Pontifului pentru facultate teologică catolică „agregată Universității” din București — cerere, ce domnii profesori dela Cernăuți o combat — domniile lor ar trebui să-și aducă aminte, că Austria veche, „cea mai credințioasă fiică a papei”, vorba Dilor, a fost atât de tolerantă, în cât le-a dat fraților greco-orientali din Bucovina, în număr de vre-o 2—250.000 suflete, *o facultate teologică agregată Universității de stat din Cernăuți!* Presupunem chiar, că decretul de numire a celor mai mulți dintre domnii, cari iscălesc „Memoriul”, sunt subscrise de „Mafestatea sa catolică și apostolică”, de pe vremuri, Franz Joseph I!

Reamintim aceste lucruri domnilor profesori dela Cernăuți, fiindcă, în avântul luptei contra Concordatului, par a le fi uitat cu totul!

Credința noastră este: că statul românesc, mai ales *noul* stat românesc, ori cât de „ortodox” ar vrea să-l facă domnii profesori dela Cernăuți, nu se va putea arăta mai puțin tolerant, decât „catolica Austrie” de tristă pomenire, mai ales fiind vorba de creșterea clerului a unui număr de cel puțin 2¹/₂ milioane de supuși catolici!

Memoriul „Societății clerului „Ajutorul” și al societății studenților în teologie” dela București, pe care îl vedem pe o pagină aproape întreagă a „Daciei”, este și mai — „ortodox”! Nici mai mult, nici mai puțin — dar Papa, șeful celei mai mari dintre bisericile creștine, părintele sufletesc suprem al tuturor fraților noștri întru latinătate — grație cărora putem să ne aflăm azi, toți cei de un sânge, în România-Mare —, șeful a vre-o 2—3 milioane de supuși catolici ai acestei României-Mari, acest Papă dela Roma este pus alături cu — Sultanul Turcilor, „fiindcă și el este șeful religios al tuturor musulmanilor din lume!

O fi — „ortodoxism” ceea ce scriu Sfințiiile Lor dela „Societatea Clerului”, în șirele de mai sus, dar *nu mai este — creștinism!*

În sfârșit, în „Biserica și Școala” dela Arad (Nr. 5) „un preacucernic *protopop*” (atributul noi i-l dăm!), căruia un —

„socialist român din Bucovina“ îi deschide ochii și îi spune că „de ce vrea papa să ne impue concordatul?“ Pentru că „Nunțiul papal din București nu va fi nimic alta, decât o organizație (un singur om va fi o întreagă — organizație? Nota culeg.!) de spioni austrieci“ etc. — acest preacucernic protopop (repetăm atributul, în bună credință!) socotește că este timpul suprem, ca și preoțimea ortodoxă de dincoace de Carpați „să nu mai tacă pe tema Concordatului, ci să-și spună credințele“, să se organizeze, să înceapă războiul confesional, etc.

Nu încercăm a răspunde serios la atacurile ce ni-se adresează, în aceasta campanie, — în primul rând — noue, Românilor greco-catolici, cari suntem aci în România partea preponderantă a populației legate cu legăturile ascultării canonice de scaunul sfântului apostol Petru, de Roma.

Istoria Românilor uniți cu Roma este o carte deschisă, pe sama celor ce cu bună credință vreau să citească în ea. Prin unirea, mai corect: prin *reunirea* noastră bisericească cu Roma — „*fatalul destin*“ ne atrăsese fără învoirea noastră în apele Constantinopolului, pe vremea schismei dintre Apus și Răsărit! — s’au refocopiat legăturile neamului nostru cu Occidentul, cu Roma latină, și pe urma acestei uniri s’a început trezirea conștiinții naționale și bisericești, copleșite, aci la noi, de calvinism, iar dincolo, de grecism și de slavonism! Un arhier unit, fericitul Iacohenție Micul de Sadu a formulat cel dintâiu program al revendicărilor noastre naționale și dela școlile uniților deschise în Blaj de postelnicul Vlădică Petru Pavel Aaron de Bistra s’au reslățit în toate țerile locuite de Români, apostolii culturii naționale, care ne-a dat, la anul Domnului 1918, unirea politică desăvârșită.

Vreme de 200 și mai bine de ani, noi uniții am știut să alimentăm, tocmai la adăpostul legăturilor cu Roma, primind cea dintâiu scântee a focului dragostei de neam tocmai din Urbea eternă, am putut să lucrăm pentru a ajunge acolo, unde am ajuns: la realizarea idealului nostru național. Dela noi, dintre ai noștri au ieșit missionarii cari au trezit la viață românească chiar țara mai restrânsă a domnilor dela Cernăuți, ca și a celor dela București...

Dar, nu mai continuăm! — Ecumenicul patriarh Foție poate odihni liniștit! Ura sângelui său grecesc, ura Bizanțului împotriva Romei, s’a perpetuat de ajuns în sângele descen-

denților dela Dunăre a Romei. O dovedesc — „memoriile“ în cauza Concordatului românesc!

...Zădarnic vei scrie și Dta, iubite Dle. profesor Dr. Dragomir dela Cluj, articole de o atât de frumoasă obiectivitate, ca cel din „Patria“ nr. 20 a. c. Zădarnic vei recunoaște Dta, ca un harnic scrutător al trecutului, că biserica română gr.-cat. e „pe deplin îndreptățită a cere Statului românesc lămurirea situației sale“, că aceasta biserică are o „solidă organizație, în care dominează un spirit religios demn de urmat“, că ea este, cum spunea și Dl N. Iorga, „rezultatul unui îndelungat proces istoric, care nu se mai poate schimba, fără a primejdui însaș încheierea unității noastre naționale“. — Dta, care ești un bun și convins ortodox, dar ești și un creștin adevărat și un bun patriot, care te gândești, în legătură cu Concordatul, și la — libertatea și autonomia bisericii ortodoxe și la „umiliința ne mai pomenită în care se sbate biserica ortodoxă a vechiului regat!“

Dta — și nici noi! — nu avem „conștiința bizantină“, care o au — ceialalți! (m.)

Cronică.

Cătră cetitori! *Intrăm, cu ajutorul lui Dumnezeu, în anul al X-lea al revistei noastre.*

Motivele, pentru cari a fost înființată, acum 11 ani, continuă să dăinuiască și astăzi, în măsură chiar sporită. În noua așezare a granițelor poporului românesc, concepția creștinească își are așa de puțini reprezentanți, cari să poată grăi de o potrivă și lumii intelectuale. — Iar, mai de aproape, pentru clerul bisericii românești unite cu Roma, revista va continuă să fie un organ de cultivare, de îndemn spre muncă apostolică, dându-i cunoștințe noue și orientări în haosul intelectual și moral ce stăpânește lumea și mai ales țara noastră de după marile răboaie.

Mulțămim celor ce ne-au sprijinit până acum și le cerem ajutorul și bunăvoința și de aci înainte!

Vom apare și pe viitor, așa precum ne vor permite mijloacele materiale. O coală de hârtie (16 pagini) albă netipărită ne costă mai bine de un leu la fiecare exemplar. Ce plătim tipografiei pentru cules etc., cari ni-l face, din lipsă de oameni, atunci când poate, nu mai spunem!

De aceea apelăm cu toată sinceritatea la cei cari primesc acest număr și nu voesc să ne fie abonați, să ne reînapoieze revista de acum, dela acest număr, ca să ne cruțe pagubele.
— **Pentru asta nu e nici o supărare!**

Restanțierii vechi să-și aducă aminte de noi, acum când, mal ales, preoțimea și-a primit competențele. In special suntem recunoscători câtorva frați protopopi, cari au avut bunăvoința să facă încasări pentru revista noastră și să ni-le administreze într'o sumă, dela toți preoții din tractul lor. (Redacția.)

*

O sută de ani dela moartea lui Petru Maior s'au împlinit zilele acestea.

Universitatea din Cluj a ținut să serbeze prin o ședință comemorativă aceasta, aniversară a unuia dintre cei 3 mari luceferi, cari au strălucit pe orizontul Blajului: La București acelaș lucru l-a făcut Dl Iorga la Academia română.

Activitatea lui ca istoric și filolog a fost apreciată la Cluj, prin conferențele profesorilor Al. Lapedatu, Ioan Lupaș și Dr. Sextil Pușcariu. — Istoria pentru începutul Românilor în Dacia, istoria lui bisericească, precum și diversele lui opere filologice sunt apreciate ca lucrări a căror originalitate și îndrăsneală de concepții, a căror concluzii bine întemeiate i-au asigurat protopopului unit de odinioară dela Reghin, și elevului recunoscător al Propagandei pentru totdeauna un loc de frunte, în istoria limbii și a literaturii istorice române.

Poate vom avea prilej să publicăm în curând câteva lucruri noi, din viața lui Petru Maior, scrise de unul dintre cei mai apreciați colaboratori ai noștri. (v.)

*/

Episcopul Lugojului, Preasfințitul Dr. Valeriu Traian Frențiu, a fost la Roma, ca să facă raportul obișnuit despre starea diecezei. A fost primit în audiență de sfântul Părintele I Noemvrie. In aceeaș zi a mai fost primit și Episcopul dela Alba-Iulia, contele Gustav Majlath. (ib.)

*

Nunțiu pentru Austria a fost numit Marchetti-Selvaggiani. Ungaria își are deja de mult nunțul său, în persoana Mons. Schioppa, căruia la sosire i-s'a făcut o primire extraordinar de pompoasă. (ib.)

*

Situația din Irlanda. Telegramele trimise de guvernul englez, care a fost întotdeauna dușmanul revendicărilor naționale și religioase ale Irlandezilor, ne prezintă pe acest popor ca pe o adunătură de tâlhari. De fapt, lucrurile stau cu totul altfel. Pentru a fi informați mai sigur despre stările din Irlanda, vom cită câteva din lucrurile înșirate de *episcopatul catolic în circulara dată* din Maynooth la 19 Oct. 1920.

„Nu e lucru ușor pentru păstorii turmei să mențină legea dumnezească și să-i asigure împlinirea, în o țară, unde stăpânește opresiunea. Împlinirea acestei datorințe devine aproape imposibilă, când procedura guvernului e caracterizată prin terorism, parțialitate și prin violarea principiilor proclamate de membrii lui“.

Situația de azi eră prevăzută de episcopatul catolic irlandez, pe când nu eră încă în această țară nici o crimă; episcopatul a și atras atenția guvernului asupra acestor urmări, dacă va introduce opresiunea. În momentul, în care Irlandezii au cerut reformele, refuzate atâta vreme, au început asasinatele, perchezitiile, întemnițările, condamnările, incendiările și toate grozăviile, în proporții într'adevăr înspăimântătoare, toate acestea fiind săvârșite de oameni doritori de masacre și fără nici o autoritate morală. Episcopii nu pun parte nici Irlandezilor, cari comit crime. Dar cauzele acestor crime sunt ceice mai mult strigă, ca să se păstreze ordinea, în vreme ce ei fac cele mai multe ilegalități și disordini! Să amintește doar cazul ne mai pomenit, când într'o familie ce-și recită rozariul, intră deodată un agent, ridică pe un membru al familiei, care nu făcea nici o politică, și fără nici o anchetă măcar, îl împuşcă în stradă! Câte mame nu și-au văzut fetele luate noaptea din pat, în îmbrăcămintea sumară de noaptea, și duse la închisoare? Și ceice fac acestea, nu sunt pedepsiți, și nu se pornește nici măcar anchetă împotriva lor, căci guvernul îi susține.

Așa sunt tratați Irlandezii catolici. În schimb, protestanții din Ulster sunt favorizați: li-se dă voie să aibă armată, dietă provincială, și sunt menajați pe toate căile. Tendința guvernului englez e, să-i ridice peste catolici. Dacă acest plan va fi pus întreg în execuție, se va iscă un războiu civil lung și sălbatic.

Episcopatul cere o anchetă largă asupra atrocităților, făcută de un tribunal, care să poată inspira amânduror păr-

șilor încredere, și care să poată da garanțiile necesare, că nimeni nu va avea să fie persecutat pentru de poziția sa.

În Irlanda presa nu e liberă; dreptul de întrunire e suprimat; anchetele asupra violențelor sunt oprite. Viitorul se desenează foarte trist. Toată nădejdea e la Dumnezeu, care va aduce ziua libertății și a păcii, mai curând decât crede cineva, numai să fie Irlandezii buni creștini, și să nu răsplătească răul cu rău. Spre a obține ajutorul de sus, se orânduiește pentru întreg poporul o novenă înainte de 6 Noemvrie, ziua de pomenire a martirilor irlandezi, în care zi preoții și episcopii să aducă liturghia, pentru ca Dumnezeu să aibă poporul irlandez în sfânta Sa pază.

Acesta e cuprinsul lapidar al circularei iscălite de toți episcopii, în frunte cu Cardinalul *Logue*, primatul Irlandei.

Cercularea a produs un glas de protestare, din partea ziarului „*Osservatore Romano*”, și o adesiune, din partea episcopatului catolic din Belgia. În frunte cu Cardinalul *Mercier*, episcopatul belgian mărturisește, că Irlandezii au fost un popor de martiri, necontentit fiind trădat, persecutat și spoliat. Clerul irlandez e poate cel mai bun din lume, căci nicăiri alt cler nu a împărțit soarta cu turma credincioasă, nu s'a apropiat așa de tare de el în suferințe, n'a împărțit cu el sărăcia, n'a apărât tradițiile lui naționale și n'a revendicat independența, așa cum a făcut-o clerul irlandez. Alături de episcopatul catolic al Irlandei, cel belgian cere și el un tribunal de o imparțialitate indiscutabilă. În semn de simpatie recomandă clerului și poporului, să facă rugăciuni pentru Irlandezi.

Și — morala fabulei? Acești Englezi au îndrăzneală să trimită pe la noi profesori și pastori anglicani, ca să studieze situația „nenorocită”, în care se află unitarii și calvinii noștri! (ib)

—*

Liga catolică universală se numește organizația, în care cei mai de frunte catolici din Apus doresc să adune toate organizațiile catolice. Din această Ligă va fi exclusă cu desăvârșire politica; ea se creează pentru a strânge relațiunile dintre catolicii din toată lumea. Planul e, să fie împărțită în 4 secțiuni: știință, opere sociale, caritative și presă. Pentru a putea începe acțiunea, comitetul provisor a cerut și obținut aprobarea Pontificelui și a multor prelați distinși, cum și autorizația multor fruntași. Prima întâlnire a celor ce au luat inițiativa, va fi la Februarie în Paris. (ib.)

*

Institutul catolic din Paris, adevărat universitatea întreținută de catolici, a avut în anul școlar trecut 28 de studenți la teologie, 10 la dreptul canonic, 317 la filozofie, 294 la drept, 300 la litere, 101 la științe și 61 la științele comerciale. Acest institut nu liberează diplome valabile pentru stat; are însă profesori așa de distinși, încât chiar și din părțile cele mai îndepărtate vin la ea studenții, cari fac apoi, cu foarte frumoase rezultate, examenele la universitatea statului. — Profesorii, cari au servit toată vremea de războiu fără adausurile date în alte părți, acum vor primi și ei o urcare a salariului, din colectele ce s'au făcut. Un singur om, Honette, a contribuit la aceste colecte cu suma de o jumătate de milion franci. (ib.)

*

15,274.451 lire italiene a strâns până acum sfântul Părinte pentru ajutorarea copiilor săraci din Europa Centrală. Colecta nu e încă terminată. Ce mai multe sume le vedem date de mănăstiri și de școli. (i.)

*

„**Scurtarea liturghiei**“ este titlul unui prim articol din „Telegraful Român“ (nr. 8 din 1921) iscălit de p. P. Morușca. Dsa contemplează scurtarea ecteniilor mai ales. Motivarea, precum și amănuntele acestei propuneri de scurtare — nu chiar toate — le putem iscăli și noi, sub rezerva aprobării autorităților competente.

Păr. Morușca amintește și alte câteva lucruri bune, în legătură, ca d. p. *reducerea numărului prea mare de sărbători*, începerea liturghiei totdeauna *la o oră fixă*, anunțându-se prin tragerea clopotului cu $\frac{1}{2}$ oră mai înainte, pentru ca credincioșii să se poată strânge pe începutul liturghiei, „târguiala ce se face în bisericile noastre“ în jurul pomenirilor dela ieșirea cu darurile, *băncile de șezut și încălzi*. În timp de iarnă a bisericilor, a căror lipsă de asemenea „aterează în mare măsură asistarea cuviincioasă și concentrarea sufletească în cursul slujbei“. La cari mai adaugă Păr. Morușca: rostirea respicată a cuvintelor textului de către preot și grije deosebită a cântării bisericești, o rubricatură tipiconală mai amănunțită, pentru a înlătura slujba „în atâtea forme, în biserici“.

Păr. Morușca nu o fi oare — „pripistaș“? (x.)

*

Diecezele unite și latino-catolice dela frontiera noastră apuseană. Dintr'un tablou, întocmit încă în vară, vedem

care este situația diecezelor unite și a celor latino-catolice dela frontiera apuseană, sub raportul apartinerii teritoriale. Observăm că numărul sufletelor este, pe alocuria, sumar.

Dieceza română-unită de *Lugoj*, are 2: parohii, Lățunaș și Marcoveș, cu filiile lor, județul Timiș, cam cu 1700 suflete, remase pe teritoriul iugoslav și alte 2 Beba veche și filialele (jud. Torontal) și Batania (jud. Cînaad) cu aproximativ 700 suflete pe teritoriul unguresc.

Dieceza română unită de *Oradea-mare* are o singură parohie, Bedeu, cu 840 suflete, pe teritor unguresc.

Dieceza de Hajdudorog are pe teritoriul românesc 32 parohii, cu ca. 36.000 suflete, a căror administrare a fost concepută în 1918 dela Roma episcopului român de Oradea-mare, și cari au aparținut și înainte de înființarea Hajdudorogului, tot Orăzii-mari. Afară de acestea episcopul dela Oradea este administratorul apostolic delegat încă pentru alte 4 parohii, cari aparțin Hajdudorogului, rupte dela dieceza Ghenlei (Sătmar, Botiz, Odoreu și Jobjib). Tot așa este și pentru 4 parohii rutene (Oradea-mare, Carei, Sătmar și Sárközujlak). Vicariatul Secuimii, aparținător Hajdueorogului, de asemenea e pe teritoriul românesc, având administrator apostolic delegat pe I. P. S. Mitropolitul dela Blaj. În Ungaria i-au mai rămas diecezei de Hajdudorog 14 parohii cu ca. 17.000 suflete.

În sfârșit, dieceza latină dela *Oradea-mare*, după acelaș tablou, numără 48 parohii, cu ca. 70.000 suflete pe teritoriul României și 24 parohii cu ca. 55.000 suflete pe teritoriul Ungariei. Iar dieceza latină de *Satmar* are 40 parohii cu ca. 69.798 suflete în România. și 56 parohii cu 92.787 suflete în Ungaria.

Cum apare, din datele acestea, acolo la frontiera noastră apuseană se impune o aranjare definitivă a granițelor diferitelor dieceze sau eparhii. — Pentru parohiile de dincolo de graniță va trebui să se facă o intervenție diplomatică, pentru ca să se provadă, în vre-un chip, păstorirea sufletească a celor rămași, în parte, chiar fără de preot. (v.)

*

Din viața și activitatea biseriilor noastre. Date și amănunte statistice (vezi „C. C.” nr. 10—11 din 1920!)

Dintr'un conspect al parohiilor *Arhidiecezei gr.-cat. de Alba-Iulia și Făgăraș*, pregătit pe ziua de 28 Octomvrie 1920

scoatem următoarele date: Numărul parohiilor din Arhidieceză este 671, având 548 preoți, va să zică 127 parohii sunt vacante, lipsite de paroh ori administrator local. — În vremuri de pace numărul parohiilor vacante era abia de 40—50! Avem 7 capelanii sistemizate, dintre cari 3 vacante. Cooperator personali sunt 3. Soții de preoți 447, preoți văduvi ori celibi: 101, copii neașezați, până la vârsta de 24 ani, sunt 1101.

In vicariatul Secuimii, supus acum jurisdicțiunii I. P. Sale Mitropolitului, în calitate de administrator apostolic delegat, sunt 35 parohii, dintre cari 15 sunt vacante. Soții de preoți sunt 15, iar copii neașezați 52. (m.)

*

Zile sfinte. „Gazeta oficială a județului Sălaj“ anunță că Ministrul Cultelor a dat ordin, ca în cele dintâi trei zile din postul mare (Luni, Marți și Miercuri) și întreagă săptămâna Patimilor, precum și în ajunul Botezului, să nu se țină nici un fel de reprezentanții, și să nu se cânte nici în localurile publice.

Așteptăm și ordinul despre închiderea cârcimelor în Dumineci și sărbători până la ora 12 (x.)

Din traista cu povețe.

Vasele de aur și de argint ori și de alt metal se curăță foarte ușor după următoarea rețetă. După ce se șterg bine de praf, cu o cârpă uscată, se ia o perie de dinți, se înmoaie în apă caldă, se freacă de vre-o câteva ori pe un săpun. Freacă apoi cu aceasta perie vasul mai de multeori, îl limpezim cu apă rece, îl ștergem cu o cârpă curată, și avem vasul foarte frumos curățit.

Unele potire sunt împodobite și cu pietre scumpe, cari însă, câte odată, sunt aproape numai lipite de metal. La acestea trebuie să băgăm bine de seamă, ca să nu ajungă apa de loc, și în special cea caldă, pentru că ar putea să topească cleiul, și atunci piatra fixată astfel ușor poate să cadă.

Diferite soluțiuni ori unsori, ca de pildă „Putzin“-ul, sunt adese suspecte și de mai puțin folos, și chiar culoarea, ce o dau, nu e frumoasă.

Sfeșnicele de metal, pe cari a căzut ceară, nu se rad nici odată cu cuțitul ori cu nisip, căci se sgărie. Puse în apă caldă

și frecate cu cârpă simplă, eventual cu puțină cenușe, se curăță foarte frumos. Aceeaș procedură se potrivește și la curățirea cădelniței, etc. (ib.).

*

Mucegaiul, precum și mirosul acela caracteristic mocnit, este un foarte slab certificat pentru atâtea gospodine leneșe, ce nu aerisesc nici odată în „casa dinainte“, nici nu mișcă mobilele ani întregi dela loc. El e spre cea mai mare rușine a preotului, dacă se găsește în biserică. Leacul lui e foarte ușor: biserica trebuie aerisită în fiecare săptămână, și tot mobilierul trebuie mișcat dela loc măcar odată într'un an.

Aerisirea se face prin deschiderea ușilor și ferestrelor peste vară, primăvară și toamnă, în zilele cu soare. Nu e bine să se facă aerisirea prin ferestrele dela cupolă, căci, în vremea slujbei, chiar dacă nu e încălzită biserica, acolo se strânge căldura, și răcindu-se biserica, îngheață pictura și se strică. Aerisirea de iarnă scoate mai ales mirosul cel greu, care, repetăm, e dovadă de nepăsarea preotului față de cele sfinte. (ib.)

Cărți, reviste, ziare.

Revistele din Ardeal, o dare de samă asupra lor.

Le luăm în ordinea cronologică a apariției lor.

I. Cea mai veche este: revista Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român, „*Transilvania*“.

În pragul celei de-a doua jumătăți de veac — anul LI-al apariției sale — revista Asociațiunii noastre ni se prezintă, ca nici odată: atât ca estenziune, ca volum (fiecare nr. având 8 coale de tipar!), cât și ca conținut și execuție tehnică. — Noul secretar literar al Asociației, Dl Ioan Georgescu, a putut să câștige colaborarea aproape a tuturor celor ce știu să mănuiască condeiul aci în ținuturile desrobite, precum și sprijinul câtor-va scriitori de frunte din vechiul Regat. Așa fiind, revista nu are caracterul unei reviste de o specialitate oarecare, ci în ea găsim de toate. Găsim: literatură frumoasă, proză și poezie, găsim istorie, găsim filozofie, găsim știință pură și aplicată, găsim probleme culturale, o cronică bogată și bibliografie românească și străină. Iată, de pildă, ce ne dau nr-ii 1—4:

Literatură frumoasă: poezii, de I. Borcia, E. Pitiș, Ilie Marin, C. Pavelescu, Aurelia Pop, A. Cotruș, V. Eftimiu, I. Ilișiu, N. Crainic, V. Bogrea etc. *Proză*: de I. Agârbiceanu, Al. Ciura, Ioan Gorun, O. Prie, I. Paul, Busuiocanu etc. — *Cugetări* de Luo. Blaga, etc. *Istorie*: Dr. I. Lupaș, N. Bănescu, N. Togan. *Teatru*: I. U. Soricu, (Doamna Munților, piesă în 4 acte). *Istorie literară*: Sextil Pușcariu, (Istoria literaturii noastre vechi), V. Bogrea etc. *Filosofie*: Dr. Preda, M. Străjanu, M. Stefanescu (Felul filozofiei românești). *Arta*: V. Păcală (Să mântuim arta națională), Tiberia Barcianu. *Știință și aplicarea ei*: G. Todică (Zări din univers) Dr. I. P. — Voitești (Energiiile naturale ale României). *Științe naturale, popularizare*: Dr. A. Borza (Studii botanice în Câmpia Ardealului), V. Stanciu (Bisericele celuilalt terâm [Peșterile]). *Chestiuni feminine*: Dr. E. Dăianu (Regina alfabetului de aur), C. Hodoș, Maria Baiulescu. *Asociația și problemele ei, articli culturali*: I. Georgescu (Ce a făcut „Asociațiunea“ până acum? — † Adam Buda de Galati etc.). ** (Din problemele „Asociațiunii“). I. G. (De vorbă cu dl Vasile Stroescu). A. Bârseanu (Discurs la visita părechii regale la Asociațiune). Axente Banciu (Universități populare). V. Lazăr (Istoria Românilor în școlile secundare din Transilvania). Dr. Ioan Borcia (Școală și societate). — Intre colaboratorii de ocazie găsim și numele Dlor Maniu, N. Iorga, Vasile Stroescu.

Nrul 5—9 cumulat, este închinat în întregime afacerilor administrative: cuprinzând „raportul general al comitetului central despre lucrările indeplinite și despre situația Asociațiunii în a. 1919“ — cu toate adnexele obișnuite! Dar și în acest număr se găsesc o samă de lucruri vrednice de citit și de reținut, cum d. p. raportul secretariului literar către ședința plenară a secțiilor științifice-literare din 1920, indicând o mulțime de probleme și de planuri, în vederea unei activități rodnice a Asociațiunii.

Nrul 9, de pe Octomvrie, al revistei, închinat „Morților noștri“, este o mică antologie, cuprinzând câte o scurtă notiță biografică și câte una ori și mai multe reproduceri din scrierile marilor morți, pe cari i-a avut neamul românesc în ultimii ani.

Coșbuc, Titu Maiorescu, Al. Vlahuța, Delavrancea, Dr. C. I. Istrati, A. D. Xenopol, Ioan Bogdan, C. Giurescu, căp. N. Vulovici, M. Străjanu, cari au trăit în vechiul regat, sunt evo-

cați alătura de ardelenii noștri A. C. Popoviei, episcopul Dr. *Vasile Hossu*, *Ioan Micu Moldovan*, Virgil Onițiu, Dr. Alex. Bogdan, Dr. *Ioan Rațiu*, *Iacob Mureșanu*, Dr. A. Sădeanu, M. R. Sirianu, alătura de bucovinenii și basarabeni: T. V. Stefanelli, G. Tofan, Al. Mateevici și Ioan Grămadă. Intre reproduceri sunt și câte-va *inedite*. Așa un fragment din C. 9 al Odisseei (G. Coșbuc), schița „In bibliotecă” (Dr. A. Bogdan), „Al. Papiu și adunările naționale dela Blaj” (Dr. I. Rațiu).

Nu intră în cadrele — nici sufletesti, nici tehnice — ale noastre, ca să facem critică amănunțită celor ce sunt publicate în numerii de până acum ai acestei reviste. — In general spunem, că revista cuprinde multe lucruri *admirabil de bune, interesante și variate*, este *bine îngrijită* și povățuită într'un *spirit absolut sănătos*. Ea poate și trebuie să fie răspândită cât mai mult și suntem siguri, că face deosebit de bune servicii culturii generale a intelectualilor noștri de ori-ce categorie.

Abonamentele se fac la Redacția și Administrația „Transilvania”, Sibiu, Str. Șaguna Nr. 6. — *Prețul* pe an, pentru membrii Asociațiunii Lei 50, pentru nemembrii Lei 70. (x).

II. Despre „*Convorbirile științifice*” ale Dlui Todică, am vorbit nu de mult, într'un număr anterior (nr. 4—6 1920) și vom mai reveni asupra ei.

III. „*Cele trei Crișuri*” revistă de cultură — apare bilunar din 15 Apr. 1920 la Oradea-Mare, își datorește apariția inițiativei unui entuziast colonel G. Baçaloglu, având la conducerea revistei concursul Păr. Roman Ciorogariu, ales episcop ortodox al Orăzii-Mari și a dlui Dr. Alexandru Pteancu, director regional al învățământului.

Nevoia unei mișcări culturale românești se impunea acolo la granița românismului și a țerii, în orașul cu așa de puține suflete românești. În aceeaș vreme, programul Reuniunii „*Cele trei Crișuri*” — revistă este și un organ al acestei reuniuni — prevede și o întindere a „*influenței prietenești și binevoitoare asupra locuitorilor de orice neam...*”, pentru a obține în cât mai largă măsură consolidarea vieții sociale“.

Paginile revistei sunt bine îngrijite: literatură, poezii, notițe de interes istoric general și local, cronică artistică, din când în când ilustrații de actualitate, fac ca revista să fie accesibilă nu numai cercului mai restrâns al Orăzii și Bihorului, ci și airea. Printre colaborători vedem nume recunoscute. — Abonamentui începe cu 1 Ian. și costă anual 70 Lei.

IV. „*Lumina femeii*“ revistă lunară, apare la Cluj, sub direcția Doamnei Sanda I. Mateiu. Primul număr a apărut în toamnă. Cu 1 Ianuarie revista începe abonament nou. Apărând în extensiunea de câte 2 $\frac{1}{2}$ coli de tipar pe număr, costul este 80 lei anual.

În ceea ce ne-a dat până acum „*Lumina femeii*“, recunoaștem o sinceră tendință de a ridica nivelul intelectual, de a da o concepție de viață, solidă și serioasă, femeilor noastre, așa cum aceasta o cere creștinismul.

Nu cu dreptul de vot, nici cu „egalitatea“ pentru toți, nici cu alte mijloace de propagandă social-democrată, ci — revenind la cămin, ori în slujba carității și a filantropiei creștinești, își va merita femeia română răsplata și recunoștința neamului, contribuind astfel la îndrumarea bună a viitorului acestui neam.

Pentru viitor, redacția „L. F.“ s'a hotărât să facă „toate sacrificiile pentru dezvoltarea revistei într'o bună și serioasă *revistă de familie*“, îmbogățindu-o „cu material ales și variat, care să satisfacă toate cerințele sufletului feminin“.

Noi zicem: Doamne ajută!

V. Și ca să încheiăm de astădată Darea de samă despre revistele noastre de dincoace de Carpați, amintim și o publicație cu caracter oficial: „*Sionul românesc*, foaie oficială a diecezei Lugojului“, carea se impune prin felul viu și inteligent în care este redactată. Apare de 2 ori pe lună, și având redator răspunzător pe *Păr. Dr. Nicolae Brânzeu*. În afară de partea strict oficială, carea, și aceasta, poate interesa nu numai preoțimea și învățătorimea din dieceza Lugojului, găsim în fiecare număr lucruri de interes și pentru un cerc mai larg de cetitori, luate din sfera de preocupări sufletești a bisericii unite. — În noua-i formă salutăm în „*Sionul românesc*“ *un harnic și priceput tovarăș de nizuinți și de ideal*, al cărui scris îl vom urmări *cu toată dragostea!* Pentru cetitorii noștri, cari ar dori să-l aibă, amintim că „*Sionul românesc* se poate abonă la *Episcopia din Lugoj*, pentru 30 lei anual. (m.)

*

Reapare: Biblioteca populară a Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român, care în timpul războiului nu a mai putut apărea.

Numerii ce au ieșit acum de sub tipar sunt:

Nr. 92: *Satul meu, un sat din Ardeal* de Ioan Georgescu, prețul 3 lei, o monografie populară a Săcădății de lângă Olt, în care ni-se descrie satul și oamenii, obiceiurile vechi și istoria zilelor noastre, într'o formă și într'un limbaj admirabil, presărat cu cântece, chiuituri, bocete etc. locale. „Satul meu“ poate fi model pentru intelectualii satelor noastre, ea să încerce a ne da cât mai multe atari descrieri.

Nr. 93. *Din popor* de Petrea Dascălușul, povestiri mărunte dela sate, cu „bolșoviți“, cu gardiști naționali, cu „Avram Iancu“, cu luptele dela Tisa etc., adevărate copii de pe natură, din viața satelor noastre.

Nr. 94. *Povestiri* de Ioan Agârbiceanu — frumoase și potrivite, ca tot ce iese din peana marelui scriitor; prețul 3 lei.

Nr. 95. *Calendarul Asociațiunii pe anul 1921* întocmit de dl Ioan Georgescu, secretarul literar al Asociațiunii, cu ajutorul celor mai buni scriitori pentru popor: dna Aurelia Pop, dnii Ioan Biana, Al. Lupceanu-Melin, Gavril Todica, Romul Simu, E. A. Chifla, V. Păcală, Dr. G. Preda ș. a., și e împodobit cu vederi frumoase din războiul pentru întregirea neamului, precum și cu vederi de obiecte privitoare la industria noastră țărănească. Calendarul are, pe lângă părțile obișnuite (poștă, telegraf, târguri din Ardeal și vechiul regat etc.) și o mulțime de răvașe (politic, cultural, bisericesc, militar ș. a.) despre întâmplările anului și e cel mai ieftin calendar românesc. Cine răspândește acest calendar, precum și Biblioteca populară a Asociațiunii, face operă de cultură națională. Abonamentul pentru zece (10) Nri pe seama membrilor „Asociațiunii“ e 25 Lei, nemembrilor 35 Lei. Comanda se face la „Asociațiunea“, Sibiu, Strada Șaguna 6. (m.)

*

Au apărut: „*Măria Sa Vinarsul*“, povestea lui, pentru popor, de † Dr. Zaharie Pop Form. 80 mic, 70 pag.

Această broșură, ieșită în frumoasa execuție a Tipografiei Naționale din Lugoj, ca nr. 20 din „Cărțile Poporului“, editura „Calea Vieții“ e cea mai bună lucrare antialcoolică, ce o avem până acum, pentru poporul românesc. Într'un limbaj curat popular, în formă narativă se expun pe rând, în această cârtică: patima alcoolului, efectele dezastruoase ale ei, se combat ideile greșite ale poporului, se îndeamnă la regenerare sufletească

și trupească. Ar trebui, ca această carte să ajungă în mâna tuturor tinerilor, când ies din școală. — „Cuvântul înainte“ al editorului consacră câteva șire autorului acestei cărți, care a fost un tinăr și entusiat cleric al arhidiecezei Blajului, trimis pentru studii mai înalte la Viena, apreciat colaborator și al revistei noastre pe care însă surghiunul internării din Șopron și, mai apoi, temnița de 7 luni din Seghedin l-au răpūs înainte de vreme, în primăvara a. 1919. — Broșura „Măria Sa Vinarsul“ se poate avea dela dl *Dr. Nicolae Brânzeu în Lugoj* și dela toate librăriile. *Prețul Lei 250, la comande mai mari 25 procente rabat.* (m.)

*

Cinstitul Paraclis sau Canonul de mângaiere cel mic. În locul „Visului“ și a altor cărți superstițioase, broșurica aceasta e foarte acomodată să se răspândească în popor. — *Prețul 1 Leu, la comande mai mari 25% rabat. Se poate avea tot la Dr. Nicolae Brânzeu Lugoj și la toate librăriile.* (x.)

Posta Redacției.

Dr. Z. P. în B. Nu mai dai nici un semn de vicață! Pentru ce? — În numărul acesta, cum vezi, anticipăm ceva. Așteptăm deci!

Revista îți merge acum — și numerii, cari spunea Păr. B, că nu i-ai primit!

P. A. A. Pop, O. S. B. M., Roma: Se face conform dorinței, începând cu acest număr. Nu uita nici Sf. Ta de făgăduința de a ne scrie!

C. în B. Păr. canonic Dr. Ioan Bălan s'a strămutat definitiv la Blaj.

Păr. P. în F Va apăre într'un număr viitor, cu oarecari modificări. Chestiunea este extraordinar de delicată și trebuie tractată cu mult tact, ca să nu jignim nici în sus, nici în jos.

Posta Administrației.

Din lipsă de spațiu, chitățile abonamentelor solvite le vom da în nrii viitor.

La acest număr alăina Sumarul anului trecut!

Blaj. Tipografia Seminarului teologic greco-catolic.

Cenzurat: Dr. Traian Dengeh, primpretor.

Voci de presă despre „Cultura Creștină“.

»Renașterea Română« Nr. 552 din 1920 sub iscălitura lui
DIODOR are, despre noi, următoarele șire :

La Blaj apare de 9 ani revista »Cultura Creștină« scrisă în cea mai mare parte de canonici, și consacrată — dupăcum indică titlul — studiului problemelor, religiei noastre, atât celor de pură teorie cât și celor de actualitate.

Este revistă scrisă de oameni învățați, cunoscători și pricepători ai problemelor gândirii omenești, buni creștini și buni români, cari realizează cu modestia și smerenia adevărului creștin, o înaltă operă morală și culturală.

Pentru majoritatea cititorilor din vechiul regat, creștini, — atunci când nu se declară altfel dintr'un spirit de falsă știință — numai în cadrul ritului și oficialității, o asemenea revistă nu ar prezenta vre-un interes: drama existenței umane, fiorul ei în fața eternității și a vieții supra-terestre e eclipsată și împotmolită de preocupările de ordin material.

Și totuș, dacă ar răsfoi-o vreodată, ar vedea ce izvor necat de gândire cuprinde creștinismul și câtă superioritate conține religia, față de toate celelalte manifestări și preocupări ale spiritului omeneșc.

Și-ar da seama că acest creștinism pe care oamenii de minimă erudiție și de imensă presumpție, îl socot inferior și în imposibilitatea de a lupta cu știința curentă, reprezintă culmea pe care poate să o atingă mintea omenească în ascensiunea ei deasupra pământului pe care stă ținută animalitatea. Și ar mai vedea, că în materie de argumentare și dialectică, creștinismul, în mințile luminate se înfățișează cu o invincibilă armatură, în fața căreia se prăbușesc toate atacurile ateismului ce caută să-și ascundă neputința eub vestmântul științei.

În ultimele numere din această revistă remarcabile au fost articolele drului Augustin Tatar »Existența lui Dumnezeu în fața filozofiei moderne“.

Cultura vastă, cunoașterea fină și pătrunzătoare a ultimelor curente din filozofia modernă, argumentarea liniștită și temeinică sunt însușirile care caracterizează aceste studii admirabile.

Ele interesează de o potrivă într'un grad înalt, și pe filozoful de profesie și pe creștin.

»Cultura Creștină“ e o adevărată revistă de cultură.

Au apărut! Au apărut!

PREDICILE de ADVENT

ale lui

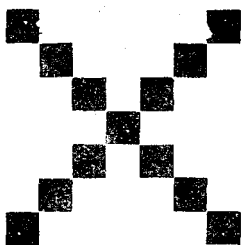
Bourdaloue, S. I.

traduse din originalul francez de

Dr. Alexandru Nicolescu,

canonic mitropolitan.

Blaj, 1920.

Numele marelui predicător francez, precum și numele traducătorului, care și până acum și-a cucerit un loc de frunte în literatura noastră bisericească, sunt destulă garanță pentru succesul acestei noue opere.

O recomandăm cu căldură tuturor, dar mai ales preoților.

Se poate procura dela

Librăria Semin. teol. din Blaj.

Prețul: 18 Lei.

279432

P 112

Cultura Creștină

revistă lunară

Comitetul de editură și redacție:

Dr. Ioan Bălan, Dr. George Bob, Ioan Boroș, Dr. Nicolae Brinzeu, Dr. Alexandru Ciplea, Dr. Ioan Coltor, Dr. Elie Dăianu, Dr. Ioan Ferent, Dr. Anton Gabor, Ioan Georgescu, Dr. Victor Macaveiu, Dr. Tit Malaiu, Dr. Dumitru Manu, Dr. Isidor Marcu, Dr. Ioan Marianescu, Dr. Gheorghe Miculaș, Dr. Alexandru Nicolescu, Dr. Zenovie Pâclișanu, Dr. Grigorie Pop, Septimiu Popa, Dr. Iacob Radu, Ștefan Roșianu, Dr. Ioan Sâmpăleanu, Dr. Augustin Tatar.

Redactor responsabil: **Dr. V. Macaveiu**

Anul X—1921

BLAJ

Tipografia Seminarului teologic gr. cat.

Sumarul.

I. Discuții actuale.

	Pag.
Dr. Ioan Bălan, Inițiativa particulară	83
Ixigrec, Interesele naționale și Concordatul	115
Dr. Victor Macaveiu, Spre o nouă ediție a Scripturii românești	3
— Spre statificarea școlilor?	51
— «Al VIII-lea sinod ecumenic».	251
— Pro domo — la încheiere de an	315
Dr. Ioan T. Marianescu, Bizanțul și oporra lui.	147
M. Theodorian-Carada, Mai multă lumină!	187
Septimiu Popa, Căsătoria a doua a preoților.	99

II. Pagini de filozofie și apologetice.

Dr. Alexandru Nicolescu, Graiul naturii: Foc, căldură, lumină	213
— Scrisoare unui prietin	328
Prof. Marin Ștefănescu, Știința și religia	193
Dr. Augustin Tatar, Temeiul moralei creștine 9, 55, 87, 127, 255, și	316

III. Critică biblică, chestiuni pastorale, liturgică și ritual, învățământul religios.

Dr. Alexandru Ciple, Ce este de făcut?	18
Iosif Frollo, Religia și filozofia în învățământul secundar 20 și 62	
Ioan Georgescu, Tagăduște Eclisiastul nemurirea su- fletului?	95
Icran, Pentru limba liturgică: «...marei Dumnezeu și Mântuitorului Nostru»	298
Dr. Victor Macaveiu, Pânea noastră cea — «spre ființă»	165
Prof. Dr. P., «Doamne îndură-te spre noi», reflexiuni	295
Gheorghe M. Pteancu, Cateheza în școlile primare	290
Iosif Sângeorgeanu, Responzoriul: «Doamne îndură-te spre noi»	162

IV. Pagini de istorie și drept.

Ioan Boroș, Ioaniciu Endrödi (1765—1775) călugăr ba- zilitan apostat	230
— <u>Date cronologice la istoria catolicismului în Banat</u>	278
Dr. Iacob Radu, Dreptul de patronat al Fondului catolic religionar și al studiilor, din vechea Ungarie	201
— Episcopul Samuil Vulcan și biserica neunită	270 și 334
Pr. Ștefan Tașiedanu, Urme despre voievozi români în Județul Sătmar în veacul al XIII-lea	226

- , Villae olachales în județele Bereg, Maramurăș și Ungh, în veacul al XIV lea 265

V. Insemnări.

Dr. Ioan Bălan, Franța și Vaticanul	26
icr., Mitropolitul Varlaam și dogma Filioque	303
—, Dimitrie Cantemir și purgatorul	304
gt., Viitorul bisericii și al socialismului	236
ig., Sinod ecumenic ortodox?	174
m., Campania împotriva Concordatului	31
—, Concordat și toleranță confesională	71
—, Istoricii noștri despre Concordat	107
—, Prescurile nedospite ale — uniților	306
Dr. Victor Macaveiu, Ce este «placetul regesc»?	110
pc., Un nou atac	234
drsp., Catholicismul, nu husitismul	305
Dr. Iacob Radu, Două documente, pentru capitolul: «Ortodoxie și Românism!»	171
Senior, Statificarea școlilor și biserica	300
v., «Fantomă Concordatului» și «Telegraful Român»	73
x., Școală și biserică	30
—, «Tendințele imperiaiste» ale Papilor, în lumina ade- văratai istorii	136
—, Taină, Leibnitz, Voltaire, și «tendințele imperialiste ale Papilor	138
—, Cum se poate scrie — istoria?	170
—, Botezul prin afundare	175
—, Potcapiul	235
—, «Biserica ortodoxă română și problema unificării	305
—, Curia Pontificală în știința românească	344
—, O corespondență de gazetă, de acum 145 ani, despre vlădica Grigorie Maior	343
—, Mișcarea catolică în Ucraina	346

VI. Cronică.

- „C. C.“, — Cătră cetitori! 34, 139. Episcopul Lugojului distins 112. Serbările centenare ale lui Dante 242.
- ib., Episcopul Lugojului 35 Nunțiu pentru Austria 35. Situația din Irlanda 36 Liga catolică universală 37. Institutul catolic din Paris 38. Darul sf. Părinte 38. Războiul și sucreșcența de preoți 179. Spiritismul 180 Luxul imoral 249.
- ig., Institutul Pontifical Biblic 77.
- m., Din viața și activitatea bisericii noastre, date și amănunte statistice 40. Cualiificarea profesorilor de religione 76. Sinoadele bisericii unite. În chestiunea concordatului 176.
- n., «Unire ori federație a bisericelor?», după «Roma de l'Oriente 243.
- șr., Prelucrarea datelor statistice 308.

Tellus, Aflarea corpului sf. Iosafat 78.

v., O sută de ani dela moartea lui Petru Maior 35. Diecezele unite și cele latine la frontiera apuseana 38. Zona culturală 77. «Congres biblic» la Sibiu 77. Jurământul de fidelitate al episcopilor străini 112. Conferențele religioase dela căminul studențesc din Ciuj 112. Apărarea împotriva sectelor pocăite 177.

z., Asociațiunea și preocupările ei 240.

x., «Scurtarea liturghiei» 38. Cei dintâi episcopi catolici în Cehoslovacia 78. Darul Papei pentru Româna 113. «Episcopia Vadului și Feleacului» 113. Cronică bisericească: biserica unită, biserica ortodoxă 139. Solia de Paști dela Roma, Rectificarea dela frontiera cehoslovacă 177. Sinoadele obișnuite ale bis. ortodoxe din Ardeal 178. Unificarea administrativă a bisericilor ortodoxe dela noi 179. Cronică bisericească 238. Catholicism ori Husitism 250. Cum se face alegerea Patriarhului ecumenic? 309. Unificarea bisericilor ortodoxe dela noi 310. Concordatul Greciei 311. Biserica cehoslovacă 312.

VII. Din traista cu povețe.

ib., Vasele de aur și de argint 40. Mucegaiul 41.

VIII. Cărți, reviste, recenzii.

m., Revistele din Ardeal: «Convorbiri științifice», «Cele trei Crișuri», «Lumina femeii», «Sionul Românesc»	41
—, Biblioteca populară a Asociațiunii, nr. 92—95	44
—, <i>Zaharie Pop</i> : Măria Sa vinarsul	45
—, <i>I. Marin</i> : La respântii... câteva întrebări conștiinței	182
—, <i>M. Theodorian-Carada</i> : Din frământările trecutului	183
—, «Revista Teologică» Nr. 1—3.	
Dr. Is. Marcu, Dr. Alex. Nicolescu : Predicile de Advent ale lui Boudaloue trad.	180
im., Ioan Lupăș : Nicolae Popea și Ioan M. Moldovanu, discurs de recepție	312
t., «Voința»	80
v., Dr. Z. Pâclișanu : Petru Maior și Unirea	145
—, <i>Virgil Pop</i> : Giasul unirii	185
zp. Diaconul Dr. G. Comșa , Istoria predicii la Români	347
x., Protosinghelul Agafton Otmenedec : Unificarea bisericii	81
—, «Transilvania» Nr. 11	79
—, «Roma e l'Oriente»	79
—, Procanonul lui Petru Maior	114
—, «Aibina» apare la București	349
Xaver, Sextil Pușcariu : Istoria literaturii române epoca veche	141
<i>Posta Redacției și Administrației, Voci de presă, Cărți intrate, etc..</i>	